

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ХАРКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н.КАРАЗІНА

ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ І ПСИХОТЕРАПІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Психологічні особливості особистості жінок, які мають досвід
фізичного насилля в сім'ї»

Студентки 4 курсу групи ПС-43 першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Психологія» за спеціальністю 053 –
ПСИХОЛОГІЯ
Синицької А. В.

Керівник: к. психол. н.; доцент кафедри
психологічного консультування і психотерапії
Харченко А. О.

Чотирьохрівнева шкала оцінювання _____
Кількість балів: _____

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Харків – 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЖІНОК – ЖЕРТВ ФІЗИЧНОГО НАСИЛЛЯ В СІМ'Ї.....	5
1.1. Насилля як психологічний феномен.....	5
1.2. Психологічні особливості особистості жертви насилля у родини.....	8
1.3. Результати емпіричних досліджень жінок, що мають досвід фізичного насилля у родині.....	13
Висновки до розділу 1.....	17
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЖІНОК, ЯКІ МАЮТЬ ДОСВІД ФІЗИЧНОГО НАСИЛЛЯ В СІМ'Ї.....	19
2.1. Мета та завдання дослідження.....	19
2.2. Соціально-демографічна характеристика вибірки.....	19
2.3. Методи та процедура дослідження.....	21
2.4. Аналіз результатів та інтерпретація отриманих даних.....	23
Висновки до розділу 2.....	49
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52
ДОДАТКИ.....	58

ВСТУП

Відповідно статистиці NCADV до 2021 року 15% всіх проявів насилля випадають на насилля з боку партнера. В Україні є офіційна статистика по жертвам домашнього насилля. Так, наприклад, з 2011 по 2019 рік в Україні 66% вбитих жінок були жертвами домашнього насилля.

Вивчення та розуміння психологічних особливостей жінок, які мають досвід фізичного насилля буде сприяти організації грамотної та ефективної роботи з клієнтами кризових центрів, а також проводити превентивні заходи, які допоможуть на ранніх стадіях попередити потрапляння жінок в критичні ситуації, а може і скоротить кількість випадків домашнього насилля.

Проблематиці насильства як загальносоціального явища торкаються у своїх роботах вітчизняні дослідники: А. Гусейнов, Л. Герасіна, В. Голіна, В. Губін, І. Даньшин, А. Зайцев, А. Ковальов, та ін.

Різноманітні аспекти проблематики насильства в сім'ї розглянуті в працях зарубіжних (психологів: Л. Берковіца, Е. і П. Добаш, М. Страуса, соціологів: Г. Паттерсона, Р. Коллінза та ін.) і вітчизняних (А.І. Антонова, Л.І. Альперн, О. Кочеміривської, М. Мацковського, В. Тулякова, А. Харчева, В. Шипунової та ін.) дослідників.

Об'єкт дослідження. Психологічні особливості особистості жертви насилля.

Предмет дослідження. Психологічні особливості особистості жінок, які мають досвід фізичного насилля в сім'ї.

Мета дослідження. Виявити психологічні особливості жінок, які мають досвід фізичного насилля в сім'ї.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукову літературу, щодо психологічних особистісних особливостей жертв фізичного насилля у родині.

2. Виявити особливості прояву самоповаги у жінок, які піддаються фізичному насиллю в сім'ї.

3. Визначити специфіку прояву психологічних особливостей жертв насилля у жінок, які піддаються фізичному насиллю в сім'ї.
4. Виявити рівневі особливості віктимності у жінок, що стали жертвами насилля у родині.

Гіпотеза дослідження.

Показники критичності у жінок, які мають досвід насилля, відрізняються в меншу сторону. Рівень реалізованої віктимності у жінок, які мають досвід насилля, відрізняється в більший бік.

Практична значущість.

На основі результатів досліджень можуть бути розроблені програми профілактики насильства та освітні ініціативи, спрямовані на підвищення усвідомленості про проблеми насильства в сім'ї та психологічні наслідки для жертв.

Методики дослідження.

Психологічні методики: Тест на самоповагу. Методика шкала М. Розенберга. Опитувальник FPI (для виміру ряду психологічних особливостей жертв насилля, а саме психоемоційний характер жінок). Методика виявлення рівня віктимності О. Андроннікова. Анкетування жінок.

Математико-статистичні методи.

Результати опитування оброблялись за допомогою використання пакету електронно-статистичних програм SPSS. Кореляційний аналіз Пірсона. Cross-Tabulation (перехресні таблиці).

Вибірку склали. 80 жінок з міста Дніпро та Дніпровської області, із них 40 жінок, які зазнавали фізичного насилля, та 40 жінок, які мають стійкі та гарні сімейні стосунки, без сімейного насилля.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЖІНОК – ЖЕРТВ ФІЗИЧНОГО НАСИЛЛЯ В СІМ'Ї

1.1. Насилля як психологічний феномен.

Насилля – це форма прояву психічного та фізичного примусу по відношенню до однієї із взаємодіючих сторін, яка примушує цю сторону робити щось всупереч власній волі, бажанням, потребам. Насилля – це особливий тип стосунків, який передбачає застосування силової взаємодії з метою знищення, покарання чи контролю над людьми, проти їх волі [3, с. 12].

Краще розуміння психологічної природи та передумов насилля дозволяє розробити програми профілактики насилля, знизити ризик розвитку в суспільстві різних форм та проявів насилля, мінімізувати його негативні наслідки для психіки окремих людей та для розвитку суспільства в цілому.

Складність вивчення даної проблеми пов'язана, в першу чергу, з різноманіттям форм та проявів насилля. Крім того, проблема насилля часто носить латентний (прихований) характер, коли жертва не заявляє про своє положення та приховує факт насилля чи навіть покриває насильника та агресора [1, с. 121-131].

Актуальні підходи до визначення поняття «насилля» в психологічній літературі представлені в багатьох роботах як вітчизняних так і західних психологів. Однак, мають деякі відмінності. Також, насилля – це навмисний та примусовий фізичний чи психологічний вплив однієї людини на іншу [2, с. 29-31].

Такі психологи як, М. Флурі, Е. Генлі, О. Таусінова, З.Фрейд, М. Кляйн, А. Адлер, К. Хорні, Дж. Доллард, Н. Міллер, Л. Берковіц, А. Елліс, робили спроби пояснити природу та прояснити сутність людської агресії.

М. Флурі та його колеги трактують насилля як погроза чи прояв фізичних, фізіологічних чи або емоційних насильницьких дій, тобто будь-якого виду сили в стосунках іншої людини з наміром заподіяти шкоду чи підкорити собі.

Е. Генлі, в свою чергу, розглядає насилля як паттерн агресивної та примусової поведінки, яка містить фізичні, сексуальні та фізіологічні нападки, а також економічний примус [3, с. 17].

Визначення О. Таусінової концентрується на позиції жертви, дещо пояснюючи природу самого акту насилля: сприйняття жертви не як суб'єкту, а як об'єкту. Також насилля розглядається в тісному взаємозв'язку з агресивністю та агресією [7, с. 35].

Поняття насилля пов'язують з поняттям агресії та розуміють під цим те, що без агресії насилля не буває, але й не всяка агресія призводить до насилля. Агресія є проявом особливої емоційної реакції людини, яка часто втілюється в насиллі. Насилля є частими випадками прояву прямої фізичної чи вербальної агресії, які сприймаються людиною як вимушеність [7, с. 40].

На сьогодні виділяють наступні психологічні концепції виникнення насилля через взаємозв'язок з агресією [11, с. 20-23]:

Психодинамічна концепція (З. Фрейд, М. Кляйн, А. Адлер та ін.). В межах концепції поведінка людини пояснюється міцними потягами: сексуальний потяг (потяг життя, лібідо) та агресивний потяг (потяг смерті, танатос). Агресивний вплив є основа для розвитку агресії та прояву насилля. В наслідок антагоністичної природи двох потягів вони представляють собою джерело безперервного внутрішньопсихічного конфлікту. Агресивність присутня на всіх стадіях лібідного розвитку та, не знаходячи вихід, призводить до схильності людини до насилля.

Соціодинамічна концепція (К. Хорні). В межах концепції агресивність розглядається, як невротична захисна реакція людини. В концепції К. Хорні розрізняються особистості з агресивністю та з садистськими нахилами, які мають іншу природу, однак, теж знаходять втілення в схильності до насилля.

Фрустраційна концепція (Дж. Доллард, Н. Міллер). В межах концепції агресивна поведінка та насильницькі прояви розглядаються як ситуативний, а не закономірний еволюційний процес. Агресія виникає в якості реакції на фрустрацію та представляє собою навмисне бажання нашкодити будь-кому. Прихильники даної концепції вводять додаткове поняття – «змішана» агресія.

Когнітивно-неосоціаністська концепція (пізні роботи Л. Берковітца). В межах концепції встановлюється, що посыл до агресії не обов'язково призводить до реально агресивної поведінки індивідуума. Для реальних проявів насилля необхідно, щоб ступінь агресивності фрустраційної ситуації опинилась достатньою для актуалізації

негативних емоцій. В будь-якій ситуації, пов'язаній з наявністю посили до агресії, у людини виникає ситуація вибору з двох варіантів: втечі та боротьби.

Афективно-динамічна концепція. В межах концепції агресія трактується як «модель поведінки, яка забезпечує адаптацію людини, один із способів задоволення актуальних потреб в кризовій ситуації розвитку та життєдіяльності». Напруженість, яка виникає під час кризової ситуації, а також пов'язані з нею переживання, можуть оказувати вплив на прояв (посилення) конкретних особистих особливостей та моделей поведінки, в тому числі агресивності.

Поведінкова концепція. Розглядається аспект вивчення через спостереження: спостерігаючи насильницькі форми поведінки, дитина отримує схильність проявляти себе подібним чином в схожих соціальних ситуаціях задіючи механізми імітації та ідентифікації. Крім того, вивчається потенціал застосування агресії в якості способу вирішення адаптаційних проблем індивідуума в різних сферах.

Когнітивна концепція (А. Елліс). В межах концепції трьома основними психологічними аспектами діяльності людини є мислення, емоції та поведінка.

Розглянуті концепції дозволяють встановити механізм розвитку насилля та схильності людини до насилля, до вирішення своїх проблем та досягнення своїх цілей шляхом здійснення насильницьких дій.

Найчастіше насилля, яке не має прямого впливу на здоров'я та життя іншої людини, має не менш виражені негативні наслідки. Тому вкрай важливо чітко виділяти та діагностувати різні форми та види насилля, які присутні в сучасному суспільстві [16, с. 2-9].

За формами виділяють наступні: фізичне насилля; психологічне; сексуальне; економічне [15, с. 119].

Виділяють такі види насилля [15, с. 130]:

За метою примусового впливу:

Конструктивне – навмисне заподіяння користі та добра суб'єктом об'єкту, тобто насилля, яке здійснене з щирими намірами з боку суб'єкта;

Деструктивне – насилля в класичному розумінні, коли суб'єкт примушує об'єкт з поганих намірів по відношенню до нього та з поганою метою.

На підставі співвідношення суб'єкта та об'єкта:

Самонасильство – суб'єкт та об'єкт насилля співпадають. Це замах на власне життя чи здоров'я;

Міжособистісне насилля – насилля по відношенню до особистості з боку іншої людини чи групи людей;

Коллективне насилля – по відношенню члена суспільства з боку держави, політичної групи, суспільної, релігійної чи терористичної організації.

Таким чином, на основі аналізу актуальних визначень у нашій роботі насилля трактується як навмисний та примусовий вплив однієї людини на іншу з метою вчинити шкоду чи підпорядкувати собі, яке може приймати різні форми виразу.

1.2. Психологічні особливості особистості жертви насилля у родині.

Насилля по відношенню жінок з боку близьких партнерів та подружжя, суттєво більш розповсюджене, ніж насилля по відношенню чоловіків. Однак далеко не кожна жінка піддається насиллю з боку партнера. Відповідно, актуальним завданням є виділення крім гендерного аспекту та інших фактів перетворення жінки в потенційну чи реальну жертву насилля з боку партнера. Відповідно, актуальним завданням є виділення крім гендерного аспекту та інших факторів перетворення жінки в потенційну чи реальну жертву насилля з боку партнера. Такі фактори по своєму змісту є психологічними предикторами. Розглянемо результати актуальних досліджень, присвячених проблемі психологічних предиктів жінок, які мали досвід насилля з боку чоловіка/партнера [30, с. 86].

Дослідження психологічної природи насилля неможливе без вивчення поняття «віктимність». Під віктимністю в психології розуміється «отримання людиною фізичних, психічних та соціальних рис та признаков, які можуть зробити її схильним до перетворення в жертву» [34, с. 203-211].

Будь-який акт насилля передбачає наявність суб'єкту та об'єкту. Суб'єкт насилля – це той/ті, хто скоює акт насилля. Об'єкт насилля – це той/ті, по відношенню кого відбувається акт насилля. При деяких формах насилля вони опиняються злиті в одне, однак частіше це два роздільних об'єкту навчання. Не менше уваги, ніж

психологічному портретуванню агресорів та злочинців, приділяється в сучасній психології вивченню властивостей та особливостей особистості іншого учасника – жертви психологічного насилля. Віктимологія є окремою галуззю психологічного знання, яка займається вивченням жертв агресії, злочинів, насилля та їх особистісних та поведінкових особливостей [33, с. 431].

Прийнято виділяти індивідуальну, видову, групову та масову віктимність. В психології в більшій ступені вивчається індивідуальна віктимність як характеристика особистості, однак і групової віктимності часто приділяють увагу.

Вивчаючи психологічні механізми віктимності, більшість психологів робить висновок про те, що віктимна особистість, як правило, відчуває дефіцит життєстійкості, а сама віктимність як особистісна властивість «міцно закріплюється в поведінці, сковує життєвий потенціал особистості, перешкоджає жити повноцінним життям». Також звертають увагу та вказують на те, що при вивченні індивідуальної віктимності психологами повинні досліджуватися також можливі психопатичні якості особистості потерпілих, як патологічне боягузтво та податливість, істероїдність, екзальтованість, ригідність [36, с. 79].

До індивідуально-психологічних характеристик жертв відносять наступні особливості: рівень самооцінки; емпатії; рівень суб'єктивного контролю; відчуття соціальної підтримки; тривожність; хоробрість у спілкуванні; самопоглибленість; радикалізм; рівень фрустрації. [39, с. 44]

Жертва злочину може бути активною та пасивною; усвідомлюючи сутність та наслідки своєї поведінки чи залишатися в небутті; близько пов'язаній з тим, хто причинив шкоду та зовсім з ним незнайомою; здатною чи нездатною до супротиву.

Віктимність не є «фатальною властивістю окремих людей», та навіть «невіктимна» людина може стати жертвою злочину, причому не лише від особистих, але й від зовнішніх по відношенню до жертви факторів. Тому завдання складання психологічного портрету жертви ще далека від завершення та повинна вирішитися на більш конкретному рівні: слід приділити увагу розпізнаванню та опису віктимологічних властивостей особистості жертв конкретного типу злочинів.

В ряді актуальних психологічних досліджень робиться спроба виявити та осмислити взаємозв'язок віктимності жінки, її схильності домашньому насиллю, та рівень критичності особистості.

Психологічними предикторами схильності стати жертвою домашнього насилля стають покірність, пасивна життєва позиція та надмірна обережність в поведінці, яку називають «пасивною моделлю поведінки» [4, с. 59].

Однак, є і протилежна думка, так, віктимність жертви опиняється пов'язаною зі схильністю до відповідної агресії та провокаційності, з одного боку, та схильності до самопожертвування, сформованістю почуття власної неповноцінності, низькою самооцінкою, з іншого боку. За наданими даними однаково схильні насиллю і жінки з активно-агресивною життєвою позицією, та жінки з пасивною життєвою позицією. Адже жінки-жертви домашнього насилля можуть відрізнятися як високою, так і вкрай низькою критичністю, прагнути оцінити ситуацію, або не звертати увагу на небезпеку та критичні обставини, які складаються.

На низькій рівень критичності віктимної особистості вказано в деяких роботах психологів. На їх думку, жінки-жертви домашнього насилля з боку партнера відрізняються некритичністю мислення та високим навіюванням [50, с. 37].

Таким чином, данні про взаємозв'язок критичності жінки та її схильності домашньому насиллю з боку партнера слід визнати суперечливими. Необхідне додаткове уточнення емпіричних даних, однак надається більш обґрунтована позиція про схильність жінок-жертв домашнього насилля з боку партнера до низького рівня критичності мислення. Передбачається, що саме низький рівень критичності жінки не дозволяє осмислити та зрозуміти істинно деструктивний характер поведінки партнера та виявити його причини, нездатність передбачати вірогідні результати власних дій, усвідомити та встановити свої кордони в міжособистісних взаємодіях.

В актуальних психологічних дослідженнях роблять спроби виявити та пояснити взаємозв'язок між віктимністю жінки, її схильності домашнього насилля з боку партнера, з одного боку, та локус контролю, з іншого [44, с. 74-78].

Пасивний аспект психологічного насилля в родині – це особистісно-психологічні особливості жертви насилля. До особливостей жертв психологічного

насилля, відповідно до його висновків, відносять втрату довіри до себе та світу, дифузна самоідентичність, зовнішній локус контролю, тривожність, депресія, агресивність, догідливість, комунікативна некомпетентність та низька самооцінка [46, с. 40].

Залежність жертви від обставин може бути пов'язана із зовнішнім локусом контролем. А необгрунтоване почуття провини та неприйняття проблеми можуть бути пов'язані з низькою критичністю.

Однак, високий рівень життєстійкості складає особистий потенціал протистояння можливому насиллю. Важливу складову цього потенціалу представляє локус контроль. Підвищення інтернальності локусу контролю жертви на стадії подолання психологічних наслідків насилля є важливим завданням [48, с. 16-23].

Жінки-жертви домашнього насилля мають екстернальний локус контролю та переконані, що знаходяться у владі обставин, та лише 3% жінок-жертв домашнього насилля виявлені інтернальний локус контролю. Доволі часто більшість жінок-жертв домашнього насилля глибоко переконані у власній провині за насилля. Це пов'язано в тому числі з нездатністю до критичного мислення, до обмірковування ситуації, до критичного розгляду та аналізу поведінки агресора.

До психологічних особливостей віктимної поведінки жінки-жертви домашнього насилля відносять: пасивність (жінка часто залишається бездіяльною, вона не вміє діяти рішуче); заперечення реальності та здатності впливати на ситуацію власними діями, тобто зовнішній локус контролю [23, с. 15-33].

Крім того, у жінок-жертв відмічається готовність до самопожерви, лояльності по відношенню до свого мучителя без прагнення критично осмислити його поведінку, а також риси созалежної особистості [51, с. 96-98].

Жінка-жертвам притаманна неможливість встановити обмеження в більшості сфер їх життя, а також нездатність захистити свої кордони. Відповідальність за себе та своє життя у жінок-жертв домашнього насилля демонструє низькі значення, що пов'язане з особливостями локусу контролю. Роблячи вибір чи приймаючи рішення, як вказано в дослідженнях, жінки-жертви не здатні спитати в себе, чого б їй хотілося, однак проявляють запобіжність по відношенню до бажань та запитам чоловіка. Це

дозволяє припустити, що у жертв насилля буде знижений рівень критичності, тобто нездатність до усвідомлення та оцінці власних дій та їх наслідків [53, с. 218].

Таким чином, психологічні особливості віктимної поведінки жінок в системі подружніх стосунків містять в собі широкий спектр особистих властивостей та станів, а також сукупність зовнішніх та внутрішніх факторів, які обумовлюють особистісну схильність жінок до перетворення їх в жертв домашнього насилля. Однак представлені в психологічних дослідженнях данні у вищій ступені протирічать один одному, та не дозволяють сформувати психологічний портрет жінки-жертви домашнього насилля. Відсутні узгоджені данні про особливості віктимності жінок-жертв домашнього насилля з боку партнерів чи подружжя. Також відсутні доказові кореляції між схильністю бути жертвою та такими психологічними особливостями, як локус контролю та рівень критичності.

Загалом, в психологічній науці намітилася згода в тому, що причиною жорсткої поведінки є взаємодія особистісних, ситуаційних, соціальних та культурних факторів. Відповідно, вивчення особистих причин схильності жінок до домашнього насилля з боку близького партнера є вкрай актуальною проблемою сучасної психології [55, с. 5-31].

Однак, з матеріалу, наданого вище, ми можемо зробити висновок, що потенціалом володіє вивчення таких психологічних предиктів, як локус контролю та рівень критичності жінки. Так, зовнішній локус контролю жертви визначає її пасивну модель поведінки та небажання приймати на себе відповідальність за звільнення з деструктивних взаємин, які склалися. Низький рівень критичності жінки не дозволяє осмислити та зрозуміти істинно деструктивний характер поведінки партнера та виявити його причини, нездатність передбачити верогідні результати власних дій, усвідомити та встановити свої кордони в міжособистісних взаємостосунках.

1.3. Результати емпіричних досліджень жінок, що мають досвід фізичного насилля у родині.

Найбільш розповсюдженими факторами домашнього насилля у взаємостосунках подружжя/партнерів є: часті конфлікти та сварки; вербальна агресія

як норма поведінки; боротьба за владу та домінування в родині; низький соціально-економічний статус родини; ригідність у взаємодії та взаєностосунках партнерів [14, с. 113].

Важливу роль грає соціокультурний фактор. Соціокультурні норми та стереотипи можуть сприяти прийняттю насильства в родині як нормальної або прийнятної поведінки. Культурні переконання про гендерні ролі, владу чоловіка над дружиною, стереотипи про маскуліність та жіночість можуть сприяти насильству у шлюбі.

Стресо-конфліктний фактор може бути спричинений фінансовими труднощами, робочими негараздами, проблемами з дітьми або іншими життєвими труднощами. Стрес і конфлікти можуть значно підвищити ризик насильства у шлюбі.

Невміння вирішувати конфлікти. Неконструктивні способи вирішення конфліктів, такі як агресія, контроль або ізоляція, можуть призвести до насильства у партнерстві, через накопичення напруження.

Негативні досвіди з дитинства, є найрозповсюдженішими факторами появи насильства у сформованій родині. Люди, які були свідками або самі були жертвами насильства в дитинстві, можуть мати більшу схильність до вияву насильства у власному шлюбі.

Проблеми з алкоголем або наркотичними речовинами часто підсилюють агресивність, тож ризик прояву насильства у родині зростає.

Деякі люди можуть мати патологічні механізми влади, контролю та неповаги, що призводять до виявів насильства у шлюбі. Окрім контролю, з патологічних механізмів, можна виділити-нарцисизм. Люди з нарцисистичними рисами особистості можуть відчувати, що вони заслуговують на спеціальне поводження та контроль над іншими. Вони можуть використовувати насильство, щоб зберегти свою "владу" та переконати партнера у своїй перевазі.

Ще одним патологічним механізмом є психопатія. Люди з психопатичними рисами можуть бути безжальними, безсовісними та неспроможними до співчуття. Вони можуть використовувати насильство як засіб контролю та підтримання своєї влади над партнером.

Також потрібно зазначити, що одним з патологічних механізмів є маніпуляції. Деякі особи можуть використовувати підступні та маніпулятивні методи, щоб отримати те, що вони хочуть зі свого партнера. Це може включати усний та емоційний тиск, загрози, шантаж або маніпуляцію інформацією.

Розглянуті фактори призводять до проявів насилля у взаєностосунках партнерів/подружжя. Подружнє насилля може мати різні прояви, розглянемо особливості прояву різних форм насилля в партнерських/подружніх взаєностосунках.

Фізичне насилля включає будь-яку форму фізичного нападу, яка може завдати травм або тілесних пошкоджень. Це може бути удари, удушення, калічення або будь-яка інша форма примусового фізичного впливу.

Емоційне (психологічне) насилля це форма насильства, яка включає у себе психологічний тиск, контроль, маніпуляцію або психологічне знущання над партнером. Може бути виявлено через зневажливе ставлення, погрози, шантаж, ізоляцію від друзів та сім'ї, постійні критичні зауваження або психічний тиск.

Сексуальне насилля включає будь-яку форму сексуального насильства або примусу до сексуальних вчинків без згоди партнера. Це може бути насильство в сексуальній сфері, зґвалтування, примус до сексуальних дій чи погрози відмови від сексу.

Фінансове насилля певна форма насильства, яка включає у себе контроль чи обмеження фінансових ресурсів партнера, а також утримання від роботи чи відмова у фінансовій підтримці. Це може стати засобом контролю над партнером та його незалежністю.

Статистика підтверджує, що жінки дійсно в суттєво більшій ступені схильні проявам форми фізичного насилля з боку чоловіка-партнера чи чоловіка-подружжя. Так, згідно даним NCADV, кожна четверта жінка стикається з фізичним насиллям в родині, тоді як серед чоловіків з цими формами насилля з боку партнерів стикається лише кожен дев'ятий [22, с. 143-148].

Сексуальне насилля в партнерських/подружніх взаєностосунках має наступні прояви: зазіхання сексуального характеру, сексуальний примус, домагання, секс із

застосуванням фізичної сили, погроз, залякування, насильницьке здійснення полового акту після побиття, використання сексу як засобу приниження та образ.

Сексуальне насилля дуже часто присутнє в ситуації насилля в сім'ї та володіє підвищеною латентністю. Відповідно статистиці NCADV в США, де розголосу надають велику кількість випадків, кожна десята жінка стикається в своєму житті з сексуальним насиллям з боку близького партнера, тоді як серед чоловіків така статистика незначна та навіть не проводиться в офіційних звітах [24, с. 73].

Форма психологічного насилля в подружніх/партнерських взаємостосунків має наступні прояви: контроль над партнером; ізоляція партнера; приниження партнера та постійна критика по відношенню до партнера [28, с. 122-125].

Також розглядають дану форму насилля та вважають, що психологічне насилля в подружніх/партнерських взаємостосунках частіше за все проявляється як багатообразні різновиди примусу, основу яких складають вербальна та непрямая агресія та різні форми прояву негативізму. Виділяються такі прояви, як словесні погрози, надмірне контролювання, загальна дестабілізація, домінування, неадекватний дозвіл подружніх проблем. Виділяють три ступені психологічного насилля за ступенем виразності деструктивного впливу на стосунки і психіку партнерів: дисфункціональна поведінка, залякувальна поведінка, злочинна поведінка.

За статистикою, чоловіки не менше схильні даній формі насилля, ніж жінки: з психологічним насиллям з боку близького партнера стикалися 83,2% жінок та 79,7% чоловіків. Більше того, виділяються навіть «типово жіночі» прояви психологічного насилля, які містять залякування, монополізацію, відмову від виконання гендерної ролі [25, с. 164-167].

Економічна форма насилля у взаємостосунках подружжя/партнерів оснований на нерівномірності розподілення ресурсів у сімейній системі. Ця форма має наступні прояви: спроба одного дорослого члена родини позбавити іншого можливості розпоряджатися сімейним бюджетом, мати засоби та права розпоряджатися ними на свій розсуд, відмова від утримання дітей, пряма заборона працювати, приховування доходів, витрачання сімейних грошей, самостійне прийняття більшості фінансових рішень, суворий контроль витрат. Оскільки жінки в Україні традиційно мають більш

низький рівень оплати праці, а також часто вимушені відмовлятися від кар'єри для збереження родини та виховання дітей, жінки є суттєво більш вразливими для різних проявів економічного насилля з боку чоловіків [30, с. 44].

Нажаль домашнє насильство є доволі розповсюдженим в Україні. Статистика Українського центру соціальних реформ свідчить про 1,1 млн. жінок потерпілих фізичне та сексуальне насильство протягом року. Кожний рік економічні витрати нашого суспільства внаслідок насильства відносно жінок становлять 208 млн. доларів США [28, с. 122-125].

Один із різновидів домашнього насильства - подружнє, що проявляється у формі фізичного, психологічного, сексуального та економічного насильства. Визначення вказаним формам насильства надав український законодавець у ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [59]. Від подружнього насильства потерпають як чоловіки, так і жінки. Проте домашнє насильство має доволі яскраво виражений гендерний характер. Нажаль більше 70% жертв – жінки, 90% кривдників – чоловіки; 85% випадків насильства в сім'ї трапляються між інтимними партнерами або членами сім'ї, які мають емоційний зв'язок [3, с. 21].

За результатами проведеного емпіричного дослідження, а саме опитування жінок, що стали жертвами подружнього насильства, виявлено, що ті одночасно потерпали від декільком форм насильства. При цьому більшість піддалася психологічному насильству – 93,9 %, фізичному – 57,6 %, економічному – 24,2 % та вже менша сексуального – 9,1 %. Потрібно відмітити, що жінки частіше ставали жетвами психологічного насилля у вигляді: словесних образ – 96,8 %, приниження – 87,1 % погрози – 54,8 %. Проявами фізичного насильства були штовхання – 82,6 %, ляпаси – 52,2 %, стусани – 39,1 % та заподіяння тілесних ушкоджень – 34,8 %.

Зокрема, було з'ясовано, що подружнім насильством найбільше було спричинено психологічних страждань – 97 %; погіршення якості життя – 72,7%; емоційну залежність – 54,5 %; фізичних страждань – 54,5 %; розлади здоров'я – 33,3 %; втрату працездатності – 9,1 %.

Таким чином, домашнє насилля представляє собою різновид міжособистісного насилля, яке відбувається в межах сімейної системи, між індивідуумами, які проживають разом. При цьому у взаємостосунках подружжя та партнерів домашнє насилля має свої власні характерні особливості, та проявляється по-своєму.

Висновки до розділу 1.

На основі аналізу теоретичної літератури в галузі психології та наданих в ній визначень, насилля трактується як надмірний та примусовий вплив однієї людини на іншу, з метою вчинити шкоду чи підкорити собі, яке може приймати різні форми вираження.

1. Домашнє насилля представляє собою різновид міжособистісного насилля, яке відбувається в межах сімейної системи, між індивідуумами, які спільно мешкають. При цьому у взаємостосунках подружжя та партнерів домашнє насилля має свої власні характерні особливості, проявляючись по-своєму. У взаємостосунках партнерів/подружжя можуть проявлятися всі чотири форми насилля: фізичне, психологічне, сексуальне та економічне. Як показав проведений аналіз, жінки суттєво більш схильні фізичному, сексуальному та економічному насиллю з боку партнера. Форма психологічного насилля однаково розповсюджена по відношенню жінок, та чоловіків.

2. Психологічними предиктами жінок, які стали жертвами домашнього насилля з боку партнера, відповідно до актуальних даних досліджень, доцільно визначити зовнішній локус контролю та зниженні показники критичності. Однак, відсутні узгоджені данні про взаємозв'язки цих показників з особливостями віктимності особистості, а також з проявами та формами домашнього насилля.

3. Не дивлячись на високу актуальність теми, досліджень, які виявляють психологічні особливості жінок, які мають досвід фізичного насилля, на наш погляд, недостатньо. Тому доцільне проведення практичного дослідження, за допомогою якого можливо буде ці особливості визначити.

РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЖІНОК, ЯКІ МАЮТЬ ДОСВІД ФІЗИЧНОГО НАСИЛЛЯ В СІМ'Ї

2.1. Методологія дослідження.

Дослідження проходило на базі денного центру соціально-психологічної допомоги м. Дніпро. Даний центр спеціалізується наданням допомоги жінкам, які зазнали домашнього насилля. До даного центру жінки можуть звернутися особисто, прийшовши до центру, викликати мобільну бригаду, до складу якої входить: соціальний працівник та психолог. Після того, як мобільна бригада прибуває за

адресом, фахівці оказують допомогу або на місці, або забирають жінку (з дітьми) до центру «Мамине щастя». Де з жінкою будуть проводити роботу психолог та соціальний працівник, з метою організації та складання плану майбутнього життя жінки, а також психолог з надання кваліфікованої допомоги жінці та дітям. Всі ці послуги безкоштовні.

Об'єкт дослідження. Психологічні особливості особистості жертви насилля.

Предмет дослідження. Психологічні особливості особистості жінок, які мають досвід фізичного насилля в сім'ї.

Мета дослідження. Виявити психологічні особливості жінок, які мають досвід фізичного насилля в сім'ї.

Завдання дослідження:

1. Відібрати та охарактеризувати вибірку дослідження.
2. Підібрати методики для проведення дослідження.
3. Розробити необхідний роздатковий матеріал для дослідження.
4. Проаналізувати отримані результати, та зобразити їх графічно.

2.2. Соціально-демографічна характеристика вибірки

Всього було опитано 80 жінок з міста Дніпро та Дніпровської області, із них 40 жінок, які зазнавали фізичного насилля, та 40 жінок, які мають стійкі та гарні сімейні стосунки, без сімейного насилля. Майже половина опитуваних жінок, а саме 26 жінок були жертвами домашнього фізичного насилля, бо головою в родині був чоловік, що відповідає патріархальному укладу суспільства, де чоловіки є головами родини. Роль жінки в такій родині, лише для народження дітей, та ведення домашнього господарства. Решта жінок мали доступ на ринок праці, могли будувати кар'єру, однак регулярно мали вдома фізичне та сексуальне насилля від чоловіка.

Варто зазначити, що половина жінок, які мають досвід фізичного насилля в родині, проживали не окремою родиною (чоловік/жінка), а разом з батьками чоловіка.

36 жінок, у яких є досвід домашнього фізичного насилля в родині мають дітей різного віку (від народження, до 16 років).

Також, проаналізувавши інформацію, яку жінки вказують при потраплянні в центр ми з'ясували, що 7% жінок, які пережили фізичне насилля в родині спільно проживали з чоловіком без реєстрації; 3% жінок проживали з чоловіком в громадянському шлюбі; 90% жінок проживали з чоловіками в законному шлюбі.

Професійна діяльність жінок, які мають досвід домашнього фізичного насилля в родині наступна: 18 жінок ніколи не працювали, не мають освіти, та досвіду роботи. Вони займалися лише сімейними (побутовими) справами. решта жінок працювали продавщицями, прибиральницями, перукарями, кухарем, качегаром, лаборантом.

Більшість жінок у віці 25-27-30 років, також є учасниці 35 років, 37 років, 40 років. Наймолодші жінки заявили, що вийшли заміж через несприятливу ситуацію в стосунках з батьками, решта усвідомлено та самостійно обирали собі чоловіків. 10 жінок вказали, що знайшли чоловіка за допомогою сайту знайомств. У 3 жінок чоловіки деякий час були позбавлені волі, та відбували покарання в тюрмах. За даними жінок, їх чоловіки працювали: слюсарем, сантехніком, шахтарями, поліцейськими, охоронцями, барменами, офіціантом, двірником, качегаром, водіями.

Також половина жінок вказували, що жили у власному житлі, при чому половина жінок були одностайними власниками квартири, третя жінок були у спільній власності з чоловіком, та решта жінок не були власниками житла, власником був чоловік, а друга половина арендувала житло.

Жінки, які працювали, гроші на господарські потреби ділили навпіл з чоловіком, а деякі взагалі все тягнули самостійно. Жінки, які не працювали повністю залежали фінансово від своїх чоловіків.

Варто зазначити також, що більшість жінок виховувались в повних сім'ях, третина виховувалась у родині, де лише одна мати, та три жінки виховувались в родині з матір'ю та вітчимом. Також, у більшості жінок, які приймали участь у дослідженні є рідний брат чи сестра. Але не всі в гарних стосунках із ними.

2.3. Методи та процедура дослідження.

В роботі застосовувались наступні методи та методики: Тест на самоповагу М. Розенберг. Опитувальник FPI. Методика виявлення рівня віктимності О. Андроннікова. Анкетування жінок.

Тест на самоповагу М. Розенберга.

Основною метою є дослідити рівень самоповаги особистості. Респондентам варто уважно читати кожне з 10 стверджень, та обрати один із запропонованих варіантів відповідей: цілком згоден, згоден, не згоден, цілком не згоден.

Обробка результатів тесту.

За кожну відповідь нараховуємо собі бали відповідно до ключа:

Прямі питання: 1, 3, 4, 6.

Зворотні питання: 2, 5, 7, 8, 9, 10 – бали в них нараховуються навпаки: 4=1, 3=2, 2=3, 1=4.

Інтерпретація:

10-18 балів – низький рівень самоповаги.

18-22 бали – середній рівень самоповаги.

23-24 бали – достатній рівень самоповаги.

35-40 балів – високий рівень самоповаги.

Для дослідження зв'язку між самоповагою першої групи жінок, що мали досвід насилля у родині та другою, які не мали такого досвіду та перебувають у здорових стосунках використовувався кореляційний аналіз Пірсона.

Опитувальник FPI.

Мета – визначити стани та властивості особистості, які мають первинне значення для процесу соціальної адаптації та регуляції поведінки.

Опитувальник містить 12 шкал, які діагностують:

невротичність, спонтанну агресивність, депресивність, роздратованість, товарицькість, врівноваженість, реактивну агресивність, сором'язливість, відкритість, екстраверсія-інтроверсія, емоційну лабільність, маскуліність-фемінність.

Загальна кількість питань у опитувальнику 114.

Варто уважно читати кожне питання та відповідати на нього коротко «так» чи «ні».

Інтерпретація результатів. Варто відмічати низькі та високі оцінки. Отже:

низький діапазон - 1-3 бали,

середній діапазон – 4-6 балів,

високий діапазон – 7-9 балів.

Для дослідження зв'язку між результатами першої групи жінок, що мали досвід насилля у родині та другою, які не мали такого досвіду та перебувають у здорових стосунках використовувався кореляційний аналіз Пірсона.

Методика виявлення рівня віктимності О. Андроннікова.

Методика призначена для дослідження схильності особистості до віктимної поведінки.

Тест-опитувальник представляє собою набір спеціалізованих психодіагностичних шкал, направлених на вимір схильності до реалізації окремих форм віктимної поведінки.

Пропонується ряд стверджень (86 питань), які варто уважно прочитати, та відповісти «так» чи «ні».

Використовуючи ключ для підрахування первинних балів, оброблялися відповіді.

Обробка результатів. Спираючись на зображені графіки, інтерпретуємо результати за кожною шкалою.

Для дослідження зв'язку між віктимністю першої групи жінок, що мали досвід насилля у родині та другою, які не мали такого досвіду та перебувають у здорових стосунках використовувався кореляційний аналіз Пірсона.

Анкетування жінок.

Була розроблена анкета, з метою уточнення особистих даних. Анкетування проводилося за згодою жінок, учасниць дослідження, анонімно. Анкета містить 17 питань. Розроблена анкета (див. додаток А).

Тест на самоповагу М. Розенберга

Група	Середнє значення	Стандартне відхилення
Експериментальна (ЕГ)	17,2	4,6
Контрольна (КГ)	29,5	5,2

Обсяг вибірки: ЕГ - 40 жінок, КГ - 40 жінок.

Коефіцієнт кореляції Пірсона між групами ЕГ та КГ: $r = -0,82$ ($p < 0,001$)

Інтерпретація: Виявлено сильний негативний статистично значущий зв'язок між рівнем самоповаги жінок з експериментальної групи, які мають досвід насильства, та жінок з контрольної групи без такого досвіду. Тобто, у жінок-жертв насильства самоповага значно нижча, ніж у жінок контрольної групи. Низька самоповага може бути як фактором ризику потрапляння в насильницькі стосунки, так і наслідком перебування в таких стосунках.

Опитувальник FPI

Шкала	ЕГ	ЕГ	КГ	КГ	Коефіцієнт кореляції Пірсона
	середнє	ст.відх.	середнє	ст.відх.	
Невротичність	7,4	1,2	3,5	1,4	0,86*
Спонтанна агресивність	5,8	1,6	3,2	1,3	0,75*
Депресивність	6,5	1,9	4,8	1,5	0,62*
Роздратованість	6,8	1,1	4,2	1,6	0,81*
Товариськість	3,1	0,9	5,9	1,2	-0,79*
Врівноваженість	2,8	1,0	6,3	1,4	-0,83*
Реактивна агресивність	3,4	1,3	4,7	1,0	-0,56*
Сором'язливість	3,2	1,2	5,1	1,5	-0,67*
Відкритість	4,5	1,8	6,2	1,3	-0,55*
Екстраверсія-інтроверсія	3,7	0,8	6,0	1,1	-0,72*

Емоційна лабільність	6,9	1,5	4,4	1,2	0,78*
Маскулінність-фемінність	3,1	0,9	5,6	1,4	-0,71*

Примітка: * - $p < 0,01$

Інтерпретація: За більшістю шкал опитувальника FPI виявлені значущі кореляційні зв'язки між групами жінок, що зазнавали насильства, та жінок без такого досвіду. В експериментальній групі вищі показники невротичності, спонтанної та реактивної агресивності, депресивності, роздратованості та емоційної лабільності. Водночас, у жінок контрольної групи вищі показники товарищескості, врівноваженості, сором'язливості, відкритості та екстраверсії. Це свідчить про виражені психологічні відмінності між жінками, які страждають від насильства в сім'ї, та тими, хто перебуває в здорових стосунках.

Методика виявлення рівня віктимності О. Андроннікова

Шкала	ЕГ середнє	ЕГ ст.відх.	КГ середнє	КГ ст.відх.	Коефіцієнт кореляції Пірсона
Шкала реалізованої віктимності	8,2	1,8	3,6	1,5	0,88*
Шкала схильності до агресивної віктимної поведінки	7,1	2,1	4,9	1,4	0,64*
Шкала схильності до самоушкоджуючої та саморуйнівної поведінки	6,8	2,4	5,2	1,7	0,47*
Шкала схильності до гіперсоціальної віктимної поведінки	5,5	1,6	4,3	1,2	0,55*

Шкала схильності до залежної та безпорадної поведінки	7,6	2,2	3,9	1,8	0,79*
Шкала схильності до некритичної поведінки	6,3	1,9	4,8	1,5	0,58*

Примітка: * - $p < 0,01$

Інтерпретація: Кореляційний аналіз показав наявність значущих зв'язків між групами жінок ЕГ та КГ за всіма шкалами методики О. Андроннікова. Жінки, що потерпають від насильства, демонструють вищу реалізовану віктимність, більшу схильність до агресивної, самоушкоджуючої, гіперсоціальної, залежної та безпорадної, а також некритичної віктимної поведінки порівняно з жінками контрольної групи. Тобто, жертви домашнього насильства мають цілий комплекс особистісних характеристик, які підвищують їхню вразливість та ризик повторного потрапляння в небезпечні ситуації.

Висновки: Проведений кореляційний аналіз виявив суттєві і статистично значущі відмінності між жінками, які страждають від насильства в сім'ї, та жінками, які перебувають в гармонійних стосунках, за цілою низкою психологічних параметрів. Жертви домашнього насильства відрізняються нижчою самоповагою, вищою невротичністю, агресивністю, депресивністю, емоційною нестійкістю. Разом з тим, їм притаманні різні форми віктимної поведінки - схильність провокувати агресію, нехтувати безпекою, потрапляти в повторні віктимні ситуації. Виявлені особистісні особливості можуть виступати як психологічними факторами ризику насильства, так і його наслідками.

Отримані результати свідчать про необхідність психологічної роботи з жінками, що постраждали від сімейного насильства, з метою корекції їх Я-концепції, емоційної сфери, віктимних установок та поведінкових патернів. Своєчасна психологічна допомога може знизити особистісну вразливість жінок та запобігти їх повторній віктимізації в майбутньому.

Для порівняння частоти відповідей на певне питання між двома групами і виразу результатів у відсотках використовувався метод Cross-Tabulation (перехресні таблиці).

2.4. Аналіз результатів та інтерпретація отриманих даних.

Ознайомимося з отриманими результатами за методикою тесту на самоповагу М. Розенберга.

Кожна з жінок уважно та спокійно, у знайомій їм обстановці ознайомилися з інструкціями до кожної з методик. Та уважно виконували всі завдання. Жінки з стійким сімейним становищем, без сімейного насилля проходили дослідження онлайн за допомогою гугл форми. Отже ми розподілили жінок на дві групи: Експериментальна група (ЕГ), (40 жінок), яку склали жінки, які мають досвід фізичного насилля, та Контрольна група (КГ), (40 жінок), яку склали жінки, які не мали досвіду фізичного насилля.

Результати ЕГ наступні:

Низький рівень самоповаги – 10-18 балів, був виявлений у 53% респондентів (28 жінок). Такий рівень самоповаги вказує на те, що її дуже мало у даній категорії жінок. Їм присутня схильність у всьому поганому звинувачувати себе, бачити лише власні недоліки та акцентують увагу лише на своїх слабких сторонах. Завжди потрапляють в замкнене коло самознищення, яке їм не дозволяє ставити цілі та досягати успіху. Та підтвердження власної негативності ви шукаєте в кожній події та справі. Варто зазначити, що результати КГ були наступними, високий рівень продемонстрували 10% жінок.

Середній рівень у ЕГ – 18-22 бали був виявлений у 17% респондентів (4 жінки). Ці жінки балансують між самоповагою та самознищенням, успіхи піднімають їх до небувалих висот та самоповага зашкалює, невдачі підпитують низьку самооцінку та скидають в прірву, їх думка про себе коливається то в один бік, то в інший. У КГ такий рівень продемонстрували 28% жінок.

Достатній рівень ЕГ – 23-24 бали – демонструють 25% (5 жінок), їх самоповага переважає, вони можуть адекватно оцінювати свої переваги та недоліки, можуть

погодитися з тим, що бувають неправі, зберігають повагу до себе при невдачах, але схильні іноді займатися затягнутим «самобичуванням», що не передбачили, не помітили, що не дозволяє їм погодитися з тим, що змінити неможливо та швидко зреагувати та відкорегувати там, де є можливість. Такий рівень КГ показали 32% жінок.

Високий рівень ЕГ - 35-40 балів – був виявлений у 5% досліджуваних (3 жінки), вони поважають себе як людина, особистість, професіонал та роблять все для того, щоб продовжувати поважати себе і далі: розвиватися, вдосконалюватися в професії, духовному та інтелектуальному плані, в сфері стосунків, вміють вилучати уроки з помилок та складних ситуацій. Це норма, до якої їм варто прагнути. З КГ 30% жінок показали такий рівень.

Отримані результати див. рис. 2.1.

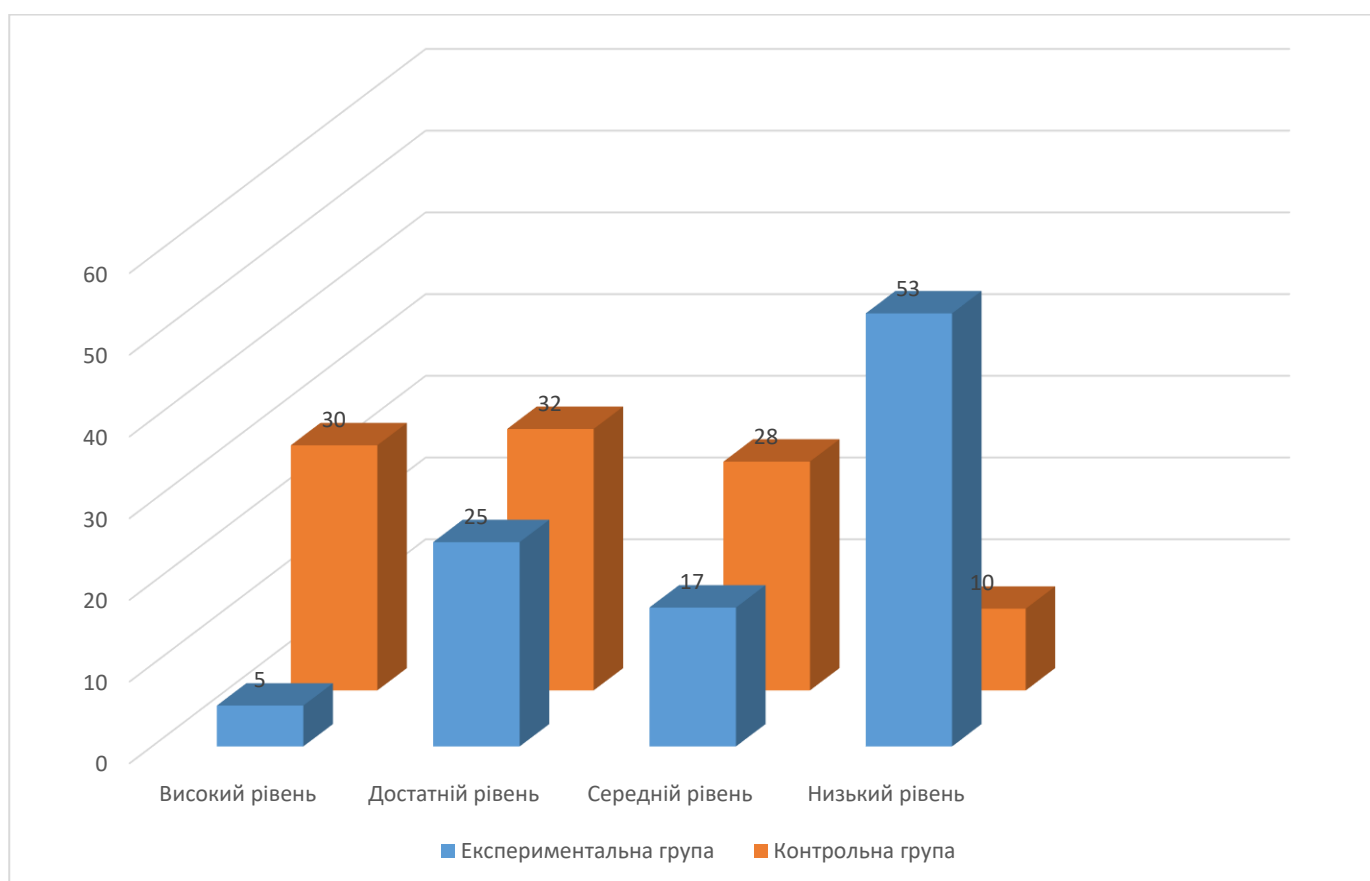

Рис. 2.1. Рівень самоповаги респондентів ЕГ та КГ за методикою М. Розенберга

Наступним нашим кроком, було ознайомлення з результатами за методикою опитувальник FPI ЕГ. Див. рис. 2.2.

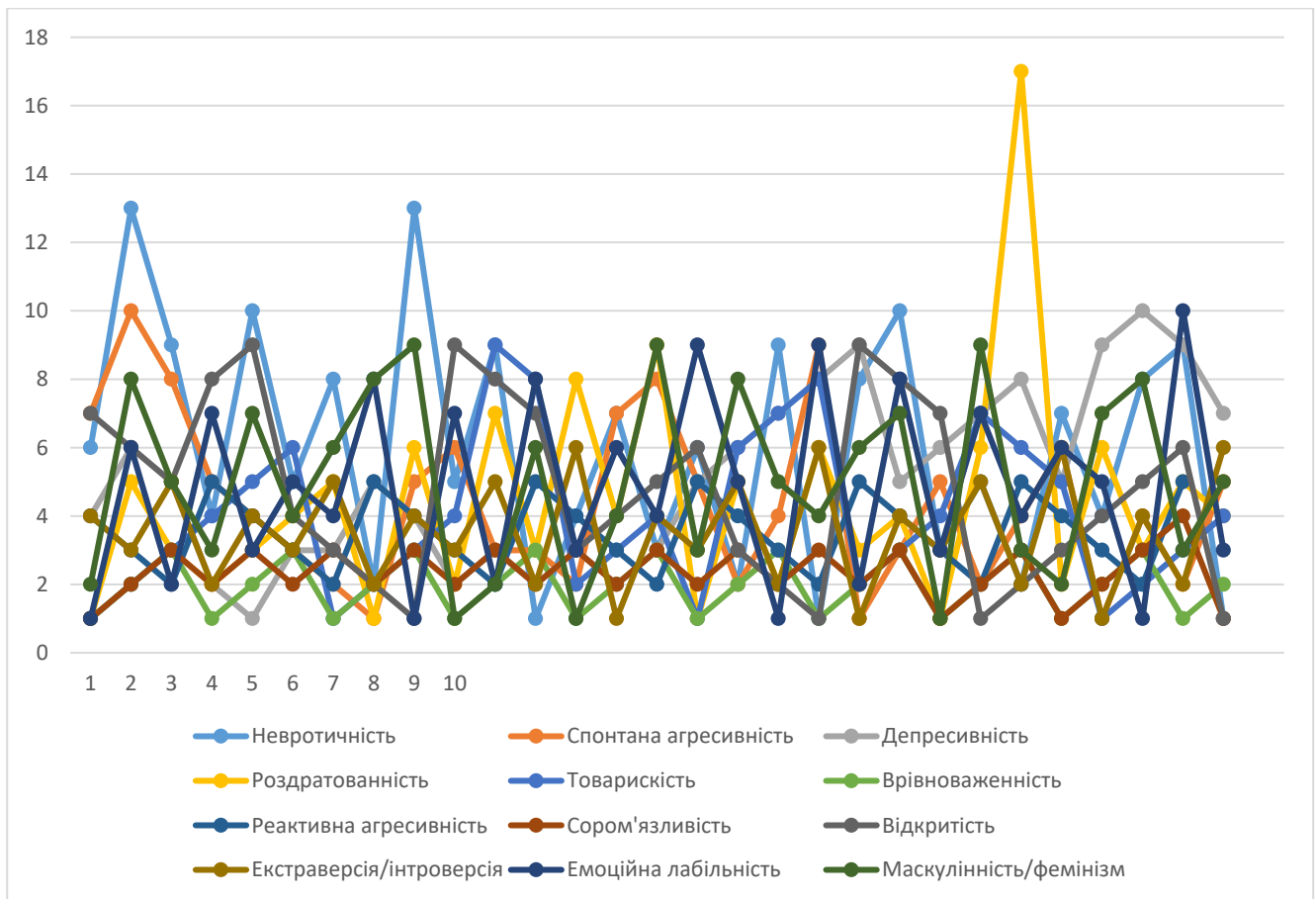

Рис. 2.2. Профілі особистості жінок-жертв домашнього фізичного насилля ЕГ

Отримані результати дослідження профілів особистості жінок-жертв домашнього фізичного насилля ЕГ, які зображені на рисунку 2.2. дали нам змогу визначити наступне: найбільші результати за шкалою у жінок набрала невротичність та роздратованість. Цим жінкам притаманна висока тривожність, збудження у поєднанні зі швидким виснаженням. У жінок з високим рівнем невротичності низький поріг збудження, підвищена чутливість, через що, будь-який подразник легко викликає спалах роздратованості та збудження. У 10% жінок-жертв домашнього фізичного насилля «невротичність» була виявлена у надвисокому рівні. Ці жінки потребують негайної психологічної допомоги, та тривалої роботи з

психологом. Адже окрім усього вище зазначеного, вони скаржаться на постійний поганий настрій, який лише погіршується, їх нічого не цікавить, та навпаки усе дратує. Посмішки оточуючих їх дуже роздратовують. У більшості жінок з даної категорії 76% «невротичність» була виявлена на середньому рівні, що говорить не про такий тяжкий стан, як у попередніх, однак як про стан, який також потребує психологічної допомоги. Адже жінки помітно нервують, можуть без видимої причини почати плакати чи навпаки проявляти агресію. Решта жінок з даної категорії 14% продемонстрували «невротичність» на низькому рівні. Ці жінки більш-менш поведуть себе як і раніше. Лише інколи вони можуть жахатися та концентрувати увагу на тому, що відбувається навколо них. Дивись рис. 2.3.

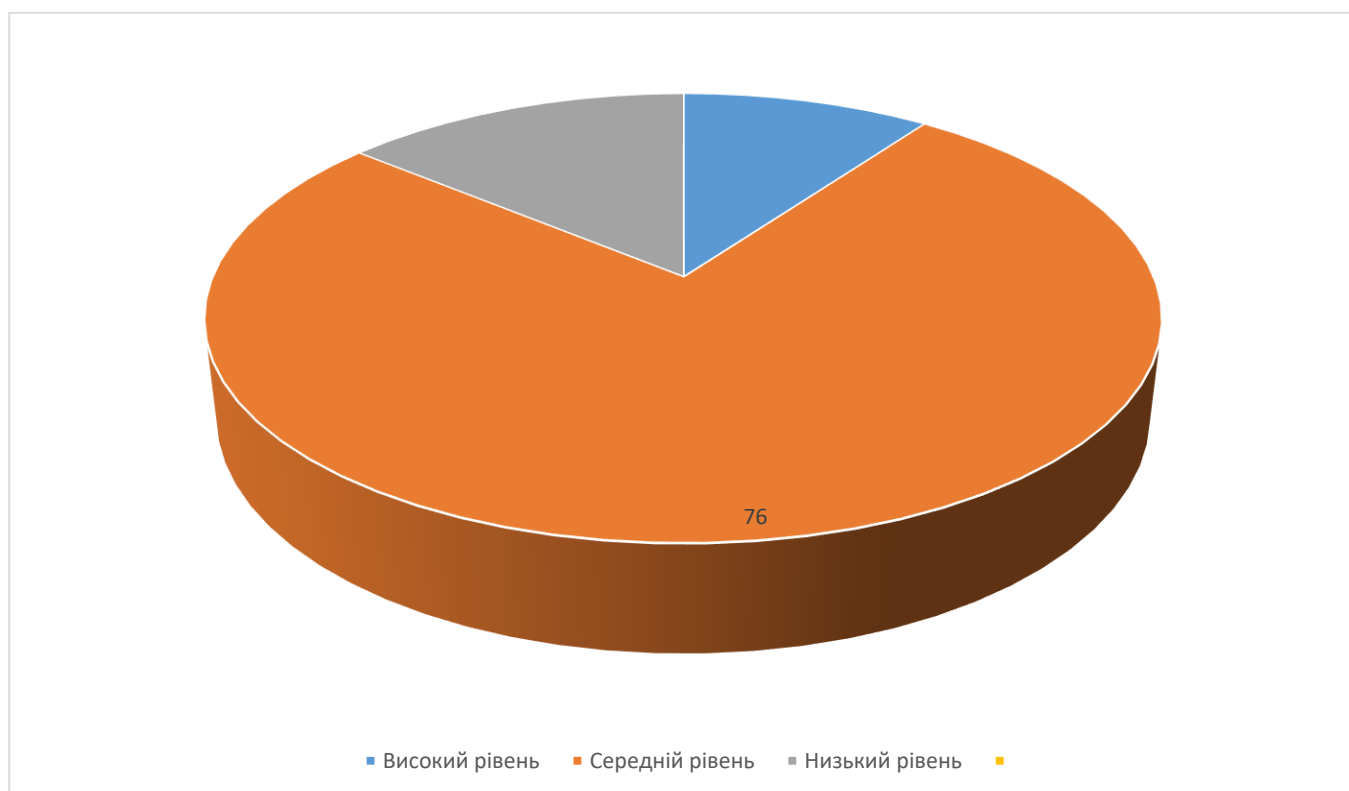

Рис. 2.3. Рівень «невротичності» жінок-жертв домашнього фізичного насилля

Високий рівень «роздратованості» був виявлений у 7% жінок з даної категорії. Цим жінкам притаманна погана саморегуляція психічних станів, не здатність працювати, потреба у більш високому рівні контролю за діями, вольових якостей,

концентрації, зібраності. Варто зазначити, що ці діти легко губляться у ситуації, впадають у відчай, гостро переживають свій неуспіх, можуть демонструвати ворожість, конфліктність. Ці жінки демонструють непостійність, ігнорування правил, зверхність до правил та норм моралі. Середній рівень «роздратованості» був виявлений у 93% жінок з даної категорії. Низький рівень «роздратованості» виявлений не був. Дивись рис. 2.4.

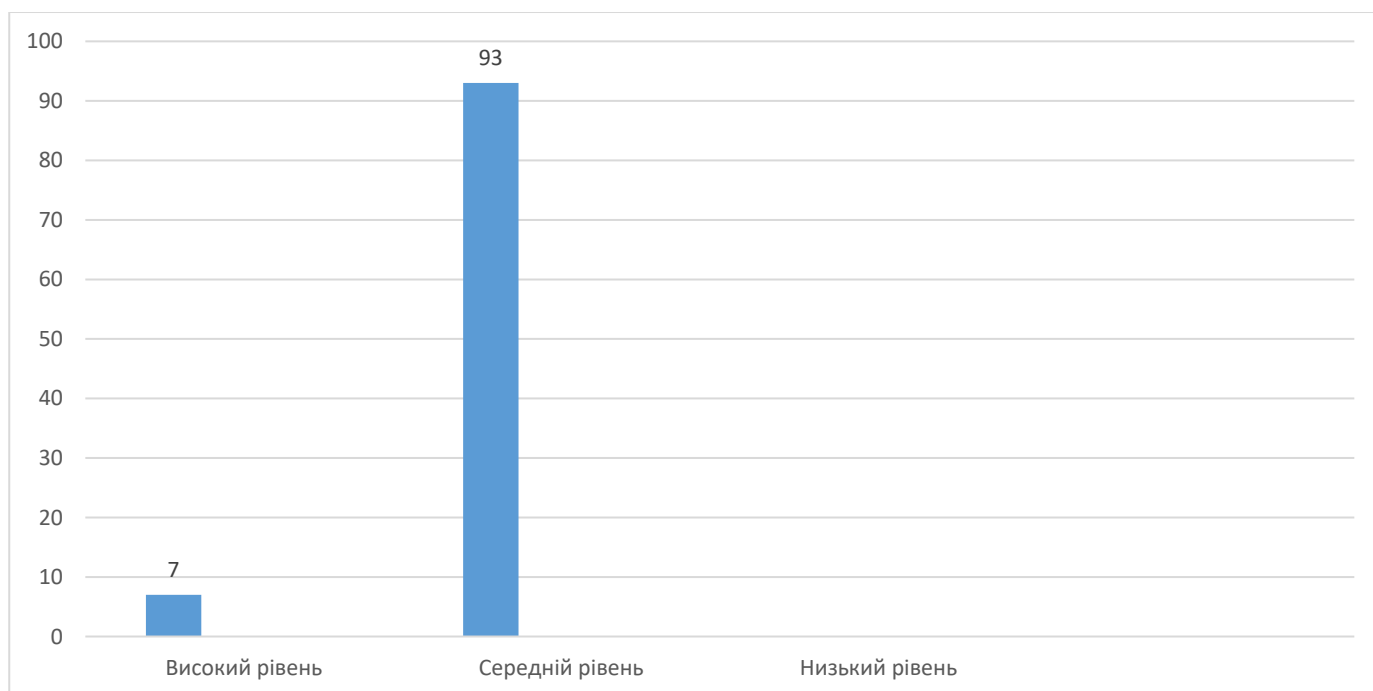

Рис. 2.4. Рівень «роздратованості» у жінок-жертв фізичного насилля

«Реактивна агресивність» у жінок даної категорії була виявлена на низькому рівні (100%), що свідчить про високу ідентифікацію з соціальними нормами, конформність, поступливість, сором'язливість, залежність, вузьке коло інтересів. Жінки з низьким рівнем «реактивної агресивності» мало активні, скуті, боязкі, м'які, задоволені тим, що у них є та до чого вони мають доступ.

Низький рівень був виявлений у всіх 100% жінок за шкалою «екстраверсія/інтроверсія». Це вказує на те, що у жінок даної категорії є труднощі у контактах, прагнення до видів діяльності, які не пов'язані з широким спілкуванням. Вони легко втрачають душевну рівновагу, намагаються зберігати дистанцію у

взаємостосунках. Це можна було спостерігати і за жінками даної категорії, і за їх дітьми-підлітками. Кожен з них, прагнув сісти окремо, не контактувати та не розмовляти з однолітками.

«Спонтанна агресивність» на високому рівні була виявлена у 17% жінок. Ці жінки відчувають відсутність соціальної конформності, помірний самоконтроль та імпульсивність. У цих жінок гостро виражений потяг до гострих афективних переживань, при відсутності яких настає стан суму. Зовні ці жінки виглядають досить добре, нічим не відрізняються від однолітків, однак постійний потяг до гострих відчуттів одразу видає їх. Низький рівень «спонтанної агресивності» був виявлений у решти жінок 83%. Цим жінкам притаманні висока ідентифікація з соціальними вимогами, конформність, поступливість, стриманість, обережність у поведінки. У цих жінок все доволі нудне та нецікаве, їм все байдуже. Неполюбують перемін у житті, не прагнуть до них. Дивись рис. 2.5.

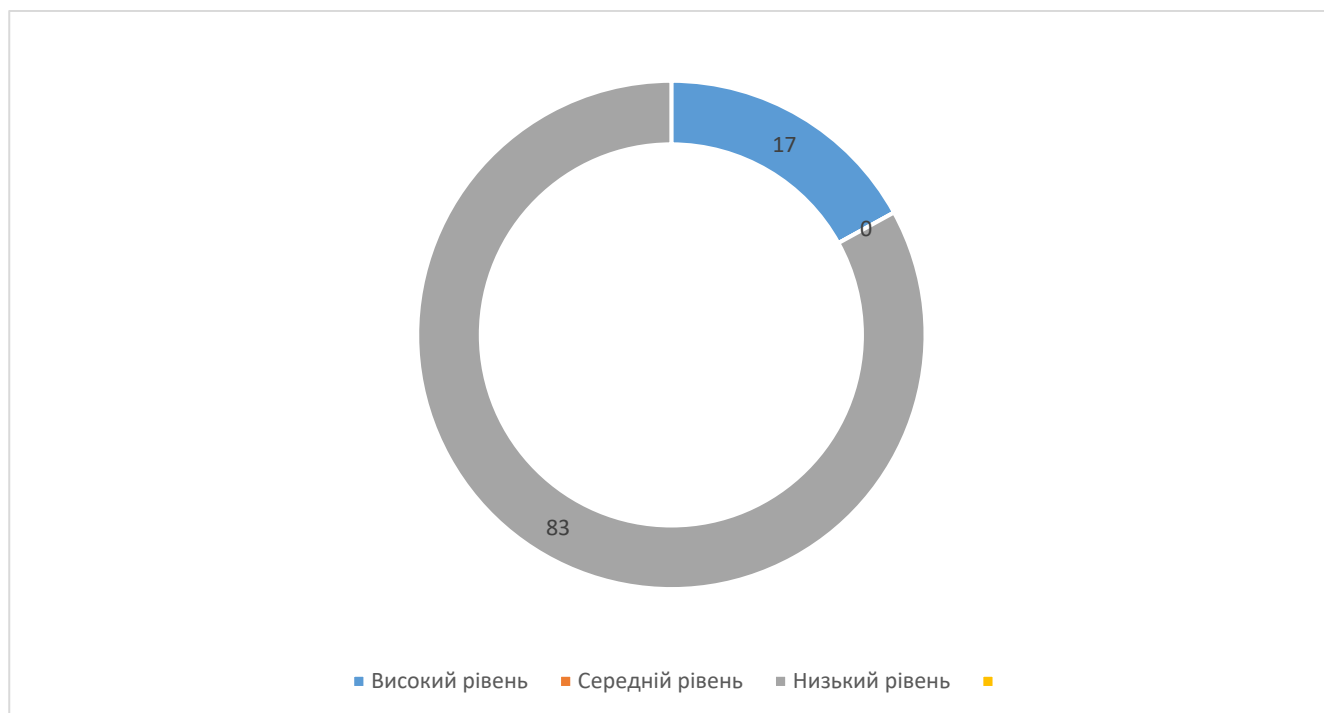

Рис. 2.5. Рівень «спонтанної агресивності» у жінок-жертв фізичного насилля

«Товариськість» у жінок-жертв домашнього фізичного насилля була виявлена на середньому (24%) та низькому (76%) рівнях. Для такого рівня «товариськості»

жінкам притаманна холодність, формальність міжособистісних стосунків. Ці жінки уникають близькості, вони не мають близьких друзів чи подруг. Товариство людей їх не цікавить, вони люблять самотність, їм більше подобається спілкуватися з книгами та речами. Близько спілкуються лише з близькими родичами. Дивись рис. 2.6.

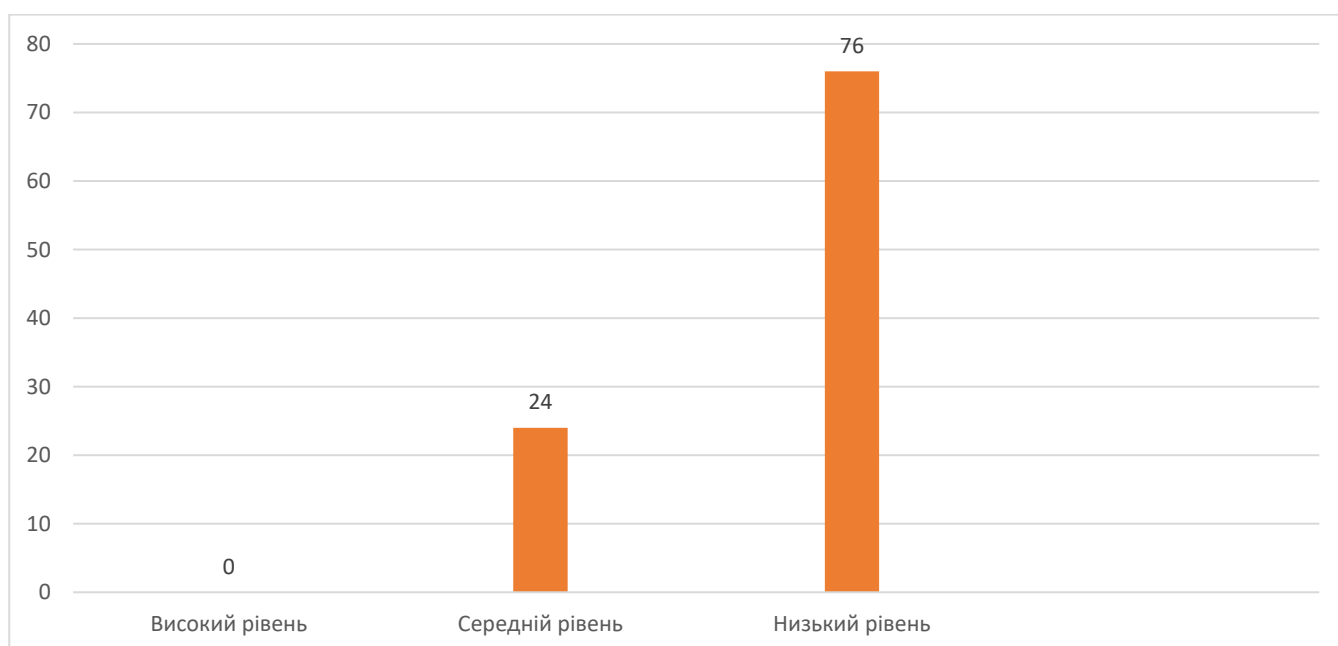

Рис. 2.6. Рівень «товариськості» у жінок-жертв фізичного насилля

Низький рівень був виявлений у всіх 100% респондентів за категорією «сором'язливість». Жінки-жертви з таким рівнем сором'язливості сміливі, рішучі, схильні до ризику, не губляться при зіткненні з незнайомими речами та обставинами. Рішення приймають швидко та одразу починають до їх втілення, не вміють терпляче чекати, не переносять відтягнення та зволікань. У товаристві тримаються вільно, незалежно, нахабно.

«Емоційна лабільність» була виявлена у жінок-жертв на високому 13%, середньому 39% та низькому 48% рівні. Такі результати свідчать, при високому рівні «емоційної лабільності» про тонку духовну організацію, чутливість, вразливість, артистичність, художньому сприйняттю оточуючого. Жінки з таким рівнем «емоційної лабільності» не лаються, не переносять такі слова від інших. Такі жінки

м'кі, жіночні, поглинуті у фантазії, вірші та музику. Середній рівень «емоційної лабільності» вказує на наявність тривожності, дезадаптації, втрату контролю над захопленнями, виразної дезорганізацієї поведінки. Низький рівень «емоційної лабільності» вказує на доволі зрілу людину, на жінку, у якої немає фантазій відносно реального життя. Яка мислить тверезо та реалістично. Інтереси такої жінки вузькі та однотипні, суб'єктивні та духовні цінності їх не цікавлять, мистецтво не захоплює, наука здається нудною, надто абстрактною та відірваною від реальності. Їм притаманна відсутність внутрішнього напруження, свобода від конфліктів, задоволення собою та своїми успіхами, готовність дотримуватися норм та вимог. Дивись рис. 2.7.

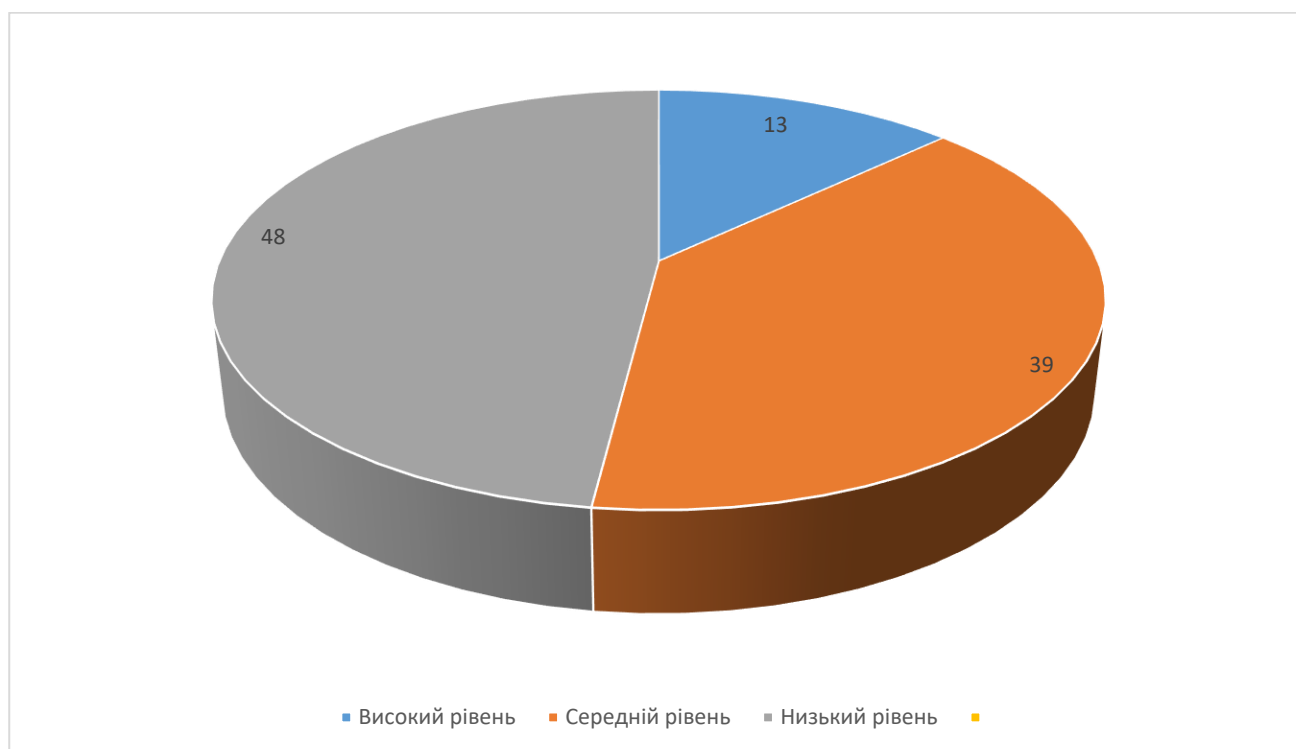

Рис. 2.7. Рівень «емоційної лабільності» жінок-жертв фізичного насилля

Категорія «депресивність» була виявлена у жінок, які мають досвід фізичного насилля в сім'ї на середньому 24% та низькому 76% рівнях. Таким жінкам притаманна реальна життєрадісність, енергійність та підприємливість. У цих жінок багата, гнучка та багатобічна психіка. Вони невимушені у міжособистісних стосунках, упевнені у власних силах, успішні у виконанні різних видів діяльності, яка вимагає активності,

ентузіазму та рішучості. Однак за ними часто буває невиконання обіцянок, непослідовність, безпечність, що веде до втрати до них довіри, появи образ та суперечок. Дивись рис. 2.8.

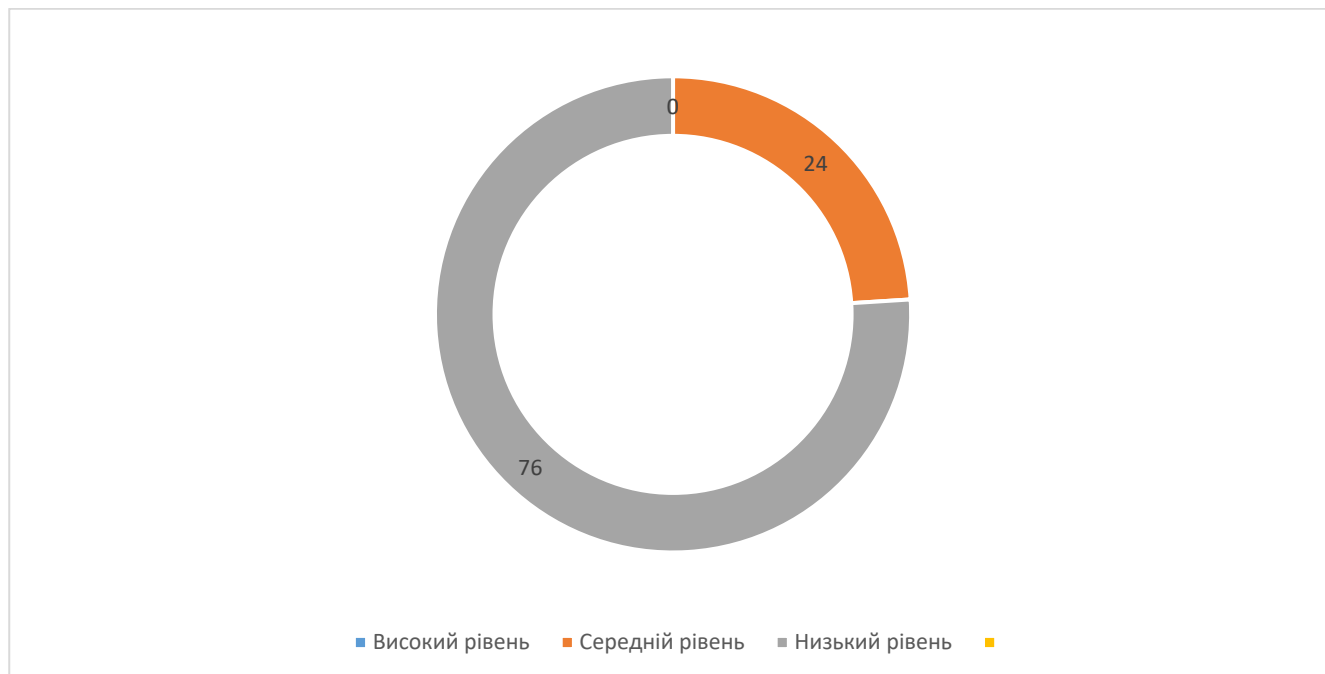

Рис. 2.8. Рівень «депресивності» у жінок-жертв фізичного насилля

На низькому рівні 100% була виявлена «врівноваженість» у жінок-жертв фізичного насилля. Так, низький рівень «врівноваженості» говорить про стан дезадаптації, тривожності, втрати контролю над захопленнями, виразній дезорганізації поведінки. Жінки скаржаться на безсоння, або на наявність кошмарів. Також відмічають відчуття страху, тривоги за своє майбутнє та за майбутнє власних батьків, дому, рідних. Жінок турбує їх майбутнє та їх дітей, через що вони не лише погано сплять та їдять, а навіть у деяких з'явилися проблеми зі здоров'ям. Через постійний стрес деякі жінки почали червоніти, у різних ситуаціях, чи від хвилювання, чи просто від сором'язливості, чи від спеки. Але почервоніння настає раптово, жінка скаржиться на оніміння кінцівок, потім тремтіння, та на кінець почервоніння. Цей стан триває недовго та минає через 20-30 хвилин. Однак жінці приносить багато дискомфорту.

«Відкритість» була виявлена на середньому 37% та низькому 64% рівнях. Результати за даною шкалою дозволяють оцінити рівень достовірності результатів. Так, можна стверджувати, що жінки-жертви фізичного насилля на відповіді даного опитувальника відповідали щиро та правдиво. Дивись рис. 2.9.

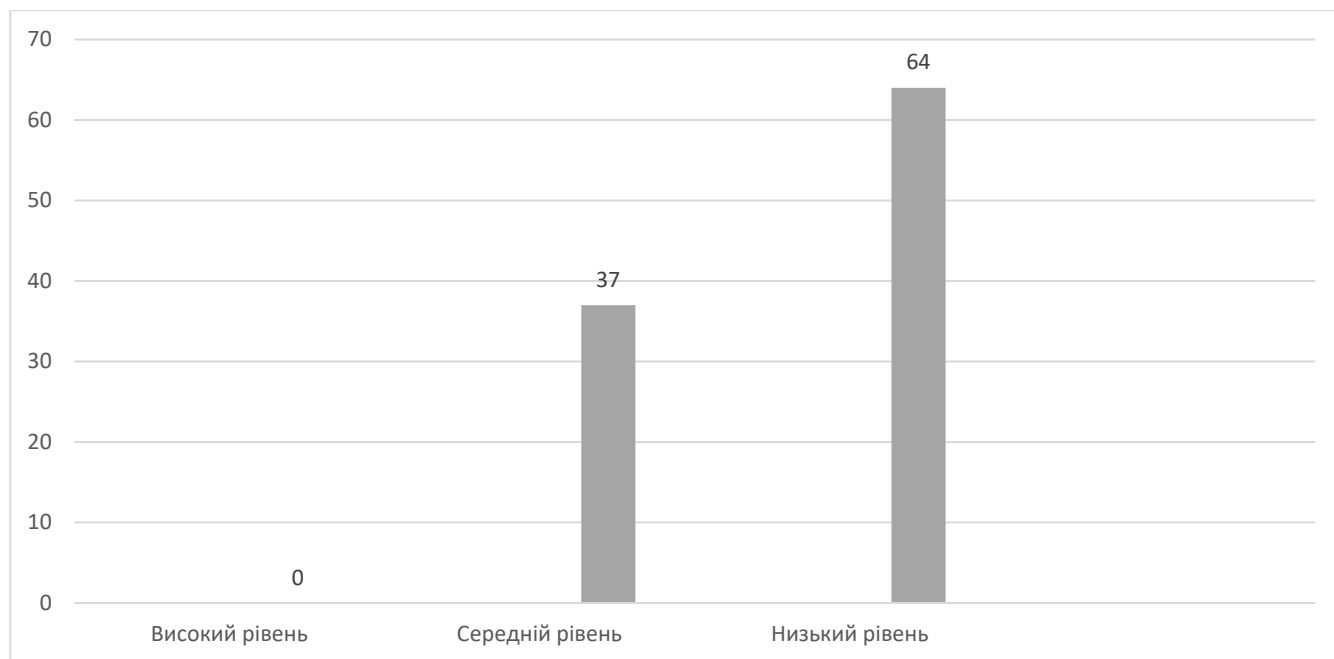

Рис. 2.9. Рівень «відкритості» жінок-жертв домашнього фізичного насилля

«Маскулінність/фемінінність» були виявлені на низькому рівні у всіх 100% жінок. Це свідчить про чутливість, схильність до хвилювань, м'якість, поступливість, скромність у поведінці та не у самооцінці жінок, які мають досвід фізичного насилля в сім'ї. У цих жінок широкі різноманітні, слабо диференційовані інтереси, розвинена уява, потяг до фантазування та естетичним заняттям. Вони проявляють зацікавленість у філософських, морально-етичних та світоглядних проблемах та часом демонструють надмірне хвилювання власними проблемами, схильність до самоаналізу та самокритиці.

Отримані результати дослідження профілів особистості жінок КГ, дали нам змогу визначити наступне: навпаки, на відміну від ЕГ у жінок, які не мають досвіду та не зазнавали фізичного насилля найнижчі результати за шкалою набрала

невротичність та роздратованість. У жінок КГ переважає низький поріг збудження, низький рівень невротичності. Чутливість не завищена, що вказує на те, що жінки впевнені та не роздратовуються чи стресують через будь-які подразники. Жінки з даної групи впевнені в собі та своїх силах, рідко депресують, не проявляють агресію до оточуючих та близьких. Вони намагаються планувати, насолоджуватися життям, гармонійно балансують з чоловіком та дітьми.

Таким чином, отримані результати за даною методикою, допомогли нам визначити, що жінки-жертви фізичного насилля мають високий рівень тривожності, невротичності, роздратованості, тоді, як жінки з КГ мають ці показники на низькому рівні. У різних ситуаціях, та незважаючи на ситуацію жінки-жертви фізичного насилля демонструють спонтанну агресивність, депресивність, реактивну агресивність, емоційну лабільність. На відміну від жінок КГ, які навпаки не демонструють та не схильні до агресії, депресії, емоційної лабільності. На низькому рівні у жінок з ЕГ були виявлені відкритість, врівноваженість, екстраверсія/інтроверсія, товариськість, сором'язливість, маскулінність/фемінінність. Усі ці стани у різних рівнях їх прояву вказують на те, що жінки-жертви потребують психологічної допомоги.

Ознайомимося з наступними результатами нашого дослідження за методикою виявлення рівня віктимності О. Андроннікова. Розпочнемо аналіз з результатів за шкалою схильності до реалізованої віктимності.

Під поняттям «реалізована віктимність» ми розуміємо таку здатність індивідуума, при високому значенні якої, він, при конкретних обставинах, стає жертвою. У 22 жінок з ЕГ рівень реалізованої віктимності має значення вище норми (8-9 балів). Це говорить про те, що досліджувані протягом тривалого періоду потрапляють в складні та навіть небезпечні для їх життя та здоров'я ситуації. Люди з високим значенням рівня «реалізованої віктимності» часто мають в своїй поведінці схильність до агресивних спонтанних необдуманих дій. Такі дії в умовах особистих взаєностосунків можуть викликати з боку партнера реакції, які призводять до домашнього насилля. У жінок з КГ «реалізована віктимність» знаходиться на

низькому рівні, що вказує на відсутність агресивних дій, та відсутність небезпечних і складних ситуацій для їх життя.

Шкала «схильності до агресивної віктимної поведінки». 12% жінок ЕГ мають високі показники за даною шкалою, більше 16 балів. Це значить, що дані жінки схильні потрапляти в неприємні ситуації через їх агресивну поведінку, а також можливу провокаційну поведінку. Для них характерне навмисне створення чи провокування конфліктної ситуації. Їх поведінка може бути реалізацією типової для них антисуспільної направленості особистості, в межах якої агресивність проявляється по відношенню до конкретних осіб та в конкретних ситуаціях, та може бути й «розмитою», неперсоніфікованою по об'єкту. У людей з високими показниками за даною шкалою, спостерігається схильність до антисуспільній поведінці порушенню соціальних норм, правил та етичних цінностей, якими часто вони нехтують. Такі люди легко піддаються емоціям, особливо негативного характеру, яскраво їх виражають, доміанти, нетерплячі, запальні. На відміну від жінок з КГ, яким притаманна стриманість, врівноваженість, терплячість, та вміння контролювати себе та свої дії, через що, не потрапляти в неприємні ситуації.

Враховуючи мотиваційну та поведінкову характеристики можуть бути представлені такі типи, як корисливий, сексуальний, пов'язаний з побутовими конфліктами, алкоголік, негативний мисливець, психічно хворий та ін.

Шкала схильності до самоушкоджуючої та саморуйнуючої поведінки. 52% жінок з ЕГ мають показники нижче норми – нижче 8 балів. Це свідчить про те, що ці жінки прагнуть максимально огородити себе від помилок, а також надмірно турбуються про власну безпеку. Вони характеризуються високою тривожністю, недовірливістю та підвласні страхам. Страх та висока тривожність мотивують жінок уникати конфлікти з агресором, стаючи жертвою. 20% жінок з ЕГ мають високі показники за даною шкалою – вище 11 балів. Жертвовність цих жінок пов'язана з поведінкою людини, яка провокує ситуацію своєю поведінкою чи зверненням. Враховуючи специфіку поведінки та ставлення до віктимних наслідків в межах цього типу представлені: свідомий підбурювач, необережний підбурювач, свідомий самоскоювач, необережний самоскоювач. Стосовно результатів за даною шкалою

жінок з КГ, то вони кардинально відрізняються від показників ЕГ. Так, ці жінки навпаки не дають себе образити, та їм не притаманна модель жертви. Вони не уникають конфліктів, але й не провокують їх. Просто при виявленні чи виникненні проблеми чи конфлікту, вони не закриваються, а намагаються вирішити їх.

Шкала схильності до гіперсоціальної віктимної поведінки. Так, 30% жінок ЕГ мають показники вище норми. Це вказує на те, що ці жінки завжди вмішується в конфлікт, вони вважають неможливим уникнути його. Жертовна поведінка цих жінок є очікувана та соціально погоджена. Саме ця позитивна поведінка і призводить до дій агресора. Часто такі люди самі не усвідомлюють наслідків своєї поведінки. Середні показники за даною шкалою продемонстрували 38% жінок, низькі показники показали 32% жінок. Жінки з КГ навпаки демонструють показники за даною категорією на середньому чи низькому рівні. Вони демонструють спокійну та розсудливу поведінку, сприйняття інформації та не провокують конфлікти, не проявляють агресію та агресивну поведінку.

Шкала схильності до безпорадної віктимної поведінки.

36% жінок ЕГ, та всі жінки КГ мають низькі показники. Ці жінки прагнуть до незалежності та узагальнення. Вони мають на все власну точку зору, та часто можуть бути непримирними до думки інших. Такі люди можуть характеризуватися високим скептицизмом, але при цьому їм притаманна внутрішня ранимість, яка приводить до бажання уособитися від інших. 26% жінок ЕГ, мають показники вище норми. Ці жінки які не можуть надати протидію злочинцю за рядом різних причин. Причини можуть бути найрізноманітніші – від фізичної слабкості, до боязні відповідальності за свої дії. Також ці люди дуже часто мають установку на безпомічність. Такі жінки постійно залучаються в кризові ситуації з метою отримання деякої підтримки та співчуття з боку оточуючих. Частіше всього вони обирають позицію жертви.

Шкала схильності до некретичної поведінки.

16% жінок ЕГ набрали показники вище норми (вище 7 балів). До даної групи відносяться жінки, які не вміють правильно оцінювати життєві ситуації, а також доволі часто демонструють необачність в своїй поведінці. Особистість такого типу виявляє схильність до алкоголю, нерозбірливість у знайомствах, надлишкову

довірливість до легкомишлення. Має німічні моральні устої, що обумовило відсутність особистого досвіду чи його недоврахування. Такі жінки ідеалізують чоловіків, виправдовують негативну поведінку інших та цілком не помічають небезпеку. 24% показують низькі результати за даною шкалою. Жінкам з даної категорії притаманна вдумливість, обережність, прагнення вгадувати можливі наслідки своїх вчинків, які іноді можуть призводити до їх пасивності та страхів. Самореалізація в даному випадку цілком ускладнена, може з'являтися соціальна пасивність, яка призводить до незадоволеності своїми успіхами, до почуттів досади та навіть заздрості. Жінки з КГ характеризуються позитивними якостями, відсутністю схильності до алкоголю, нерозбірливості у знайомствах, надлишкової довірливості. Відсутня соціальна пасивність, навпаки жінки даної групи соціально активні, працюють, волонтерять, допомагають безхатнім тваринам, та ін. Деякі з жінок даної групи навчаються, намагаються отримати нову професію, чи вдосконалити професію, яку вже мають.

Таким чином, результати за даною методикою, робимо висновок, що серед жінок – жертв домашнього насилля ЕГ, з великою частотою зустрічаються представники, які схильні потрапляти та провокувати конфліктні ситуації, ситуації небезпеки для життя та здоров'я, наслідки яких вони не здатні адекватно оцінити. Також ці жінки схильні не оказувати супротиву, протидії злочинцю за самими різними причинами, а також надлишково оптимістично дивляться на оточуючий світ та ідеалізують суспільство. У їх психологічній характеристиці присутня схильність до алкоголю, нерозбірливість у знайомствах та надлишкова легковажність. Також необхідно відмітити схильність до антисуспільної поведінки, порушенню соціальних норм, правил та етичних цінностей, якими часто вони нехтують.

На відміну від результатів жінок з КГ, які навпаки характеризуються соціальною активністю, врівноваженістю, впевненістю, неагресивністю, відсутністю депресивних настроїв, відсутністю схильності до алкоголю. Прагненням навчатися, приносити користь суспільству та родині, вдосконалюватися, розвиватися та насолоджуватися життям та родиною. Ці жінки також проходять складний життєвий

шлях, однак вони впевнені у собі та власних силах, вони будують стосунки з чоловіком та дітьми, працюють, та намагаються повноцінно жити та розвиватися.

Ознайомимося з результатами нашого анкетування жінок-жертв, які мають досвід фізичного насилля в родині, та жінок, які не мають такого досвіду.

За допомогою першого питання ми визначили, що в дослідженні приймали участь 28% у віці 20-25 років; 32% у віці 26-30 років; 20% у віці 31-35 років; та 20% у віці 36-40 років. Дивись рис. 2.14.

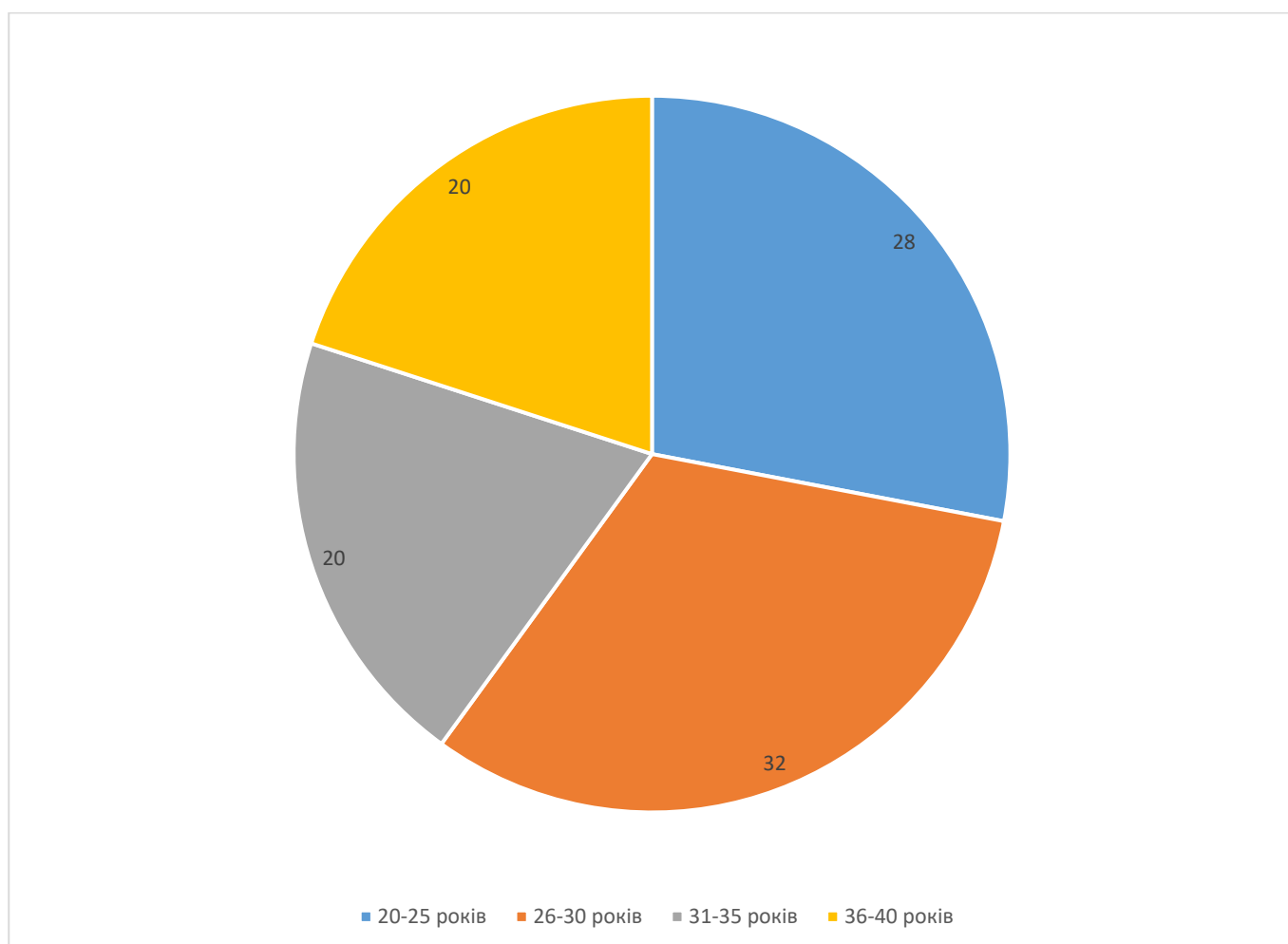

Рис. 2.14. Вік респондентів

На час надходження до центру, 43% жінок були в офіційному шлюбі, 33% жінок у громадянському шлюбі, 24% жінок були у вільних стосунках з чоловіком, тобто він час від часу приходив до них на ночівлю. Дивись рис. 2.15.

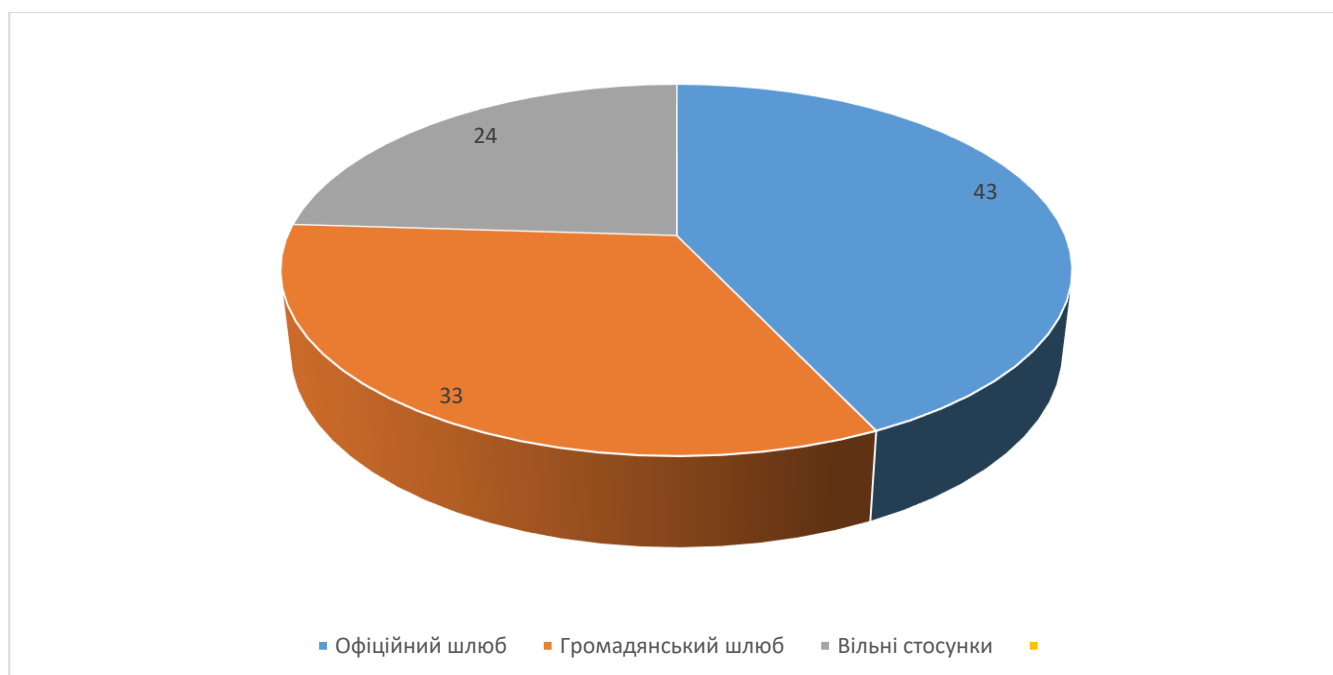

Рис. 2.15. Сімейний стан респондентів

Більшість жінок – 56% вказали, що в даному центрі вони вже 5 місяців, 30% жінок відмітили, що в даному центрі вони 3 місяці та решта жінок – 14% в даному центрі місяць. Дивись рис. 2.16.

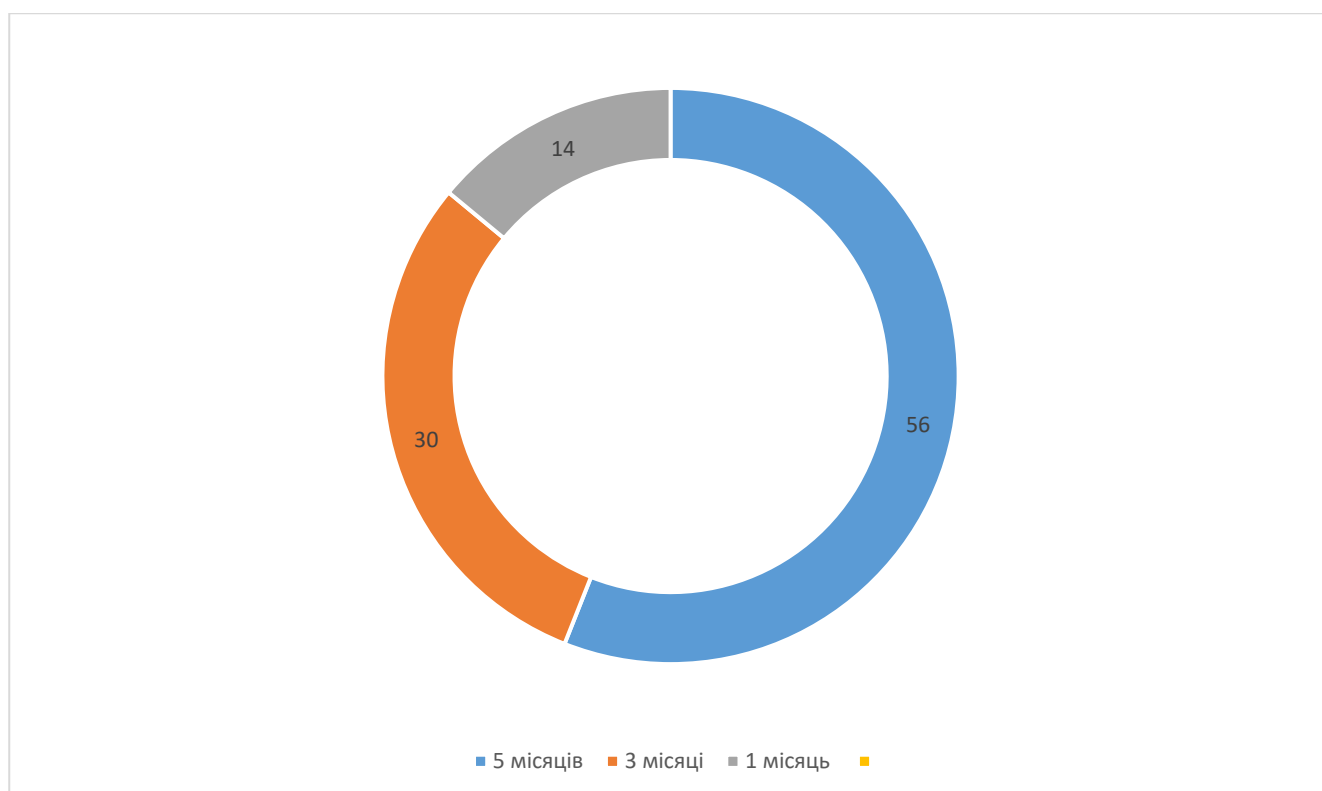

Рис. 2.16. Період перебування респондентів в центрі

Більшість респондентів мають середню професійну освіту – 62%, 28% опитуваних мають вищу освіту, решта 10% жінок-жертв фізичного насилля в родині не мають освіти взагалі. Див. рис. 2.17.

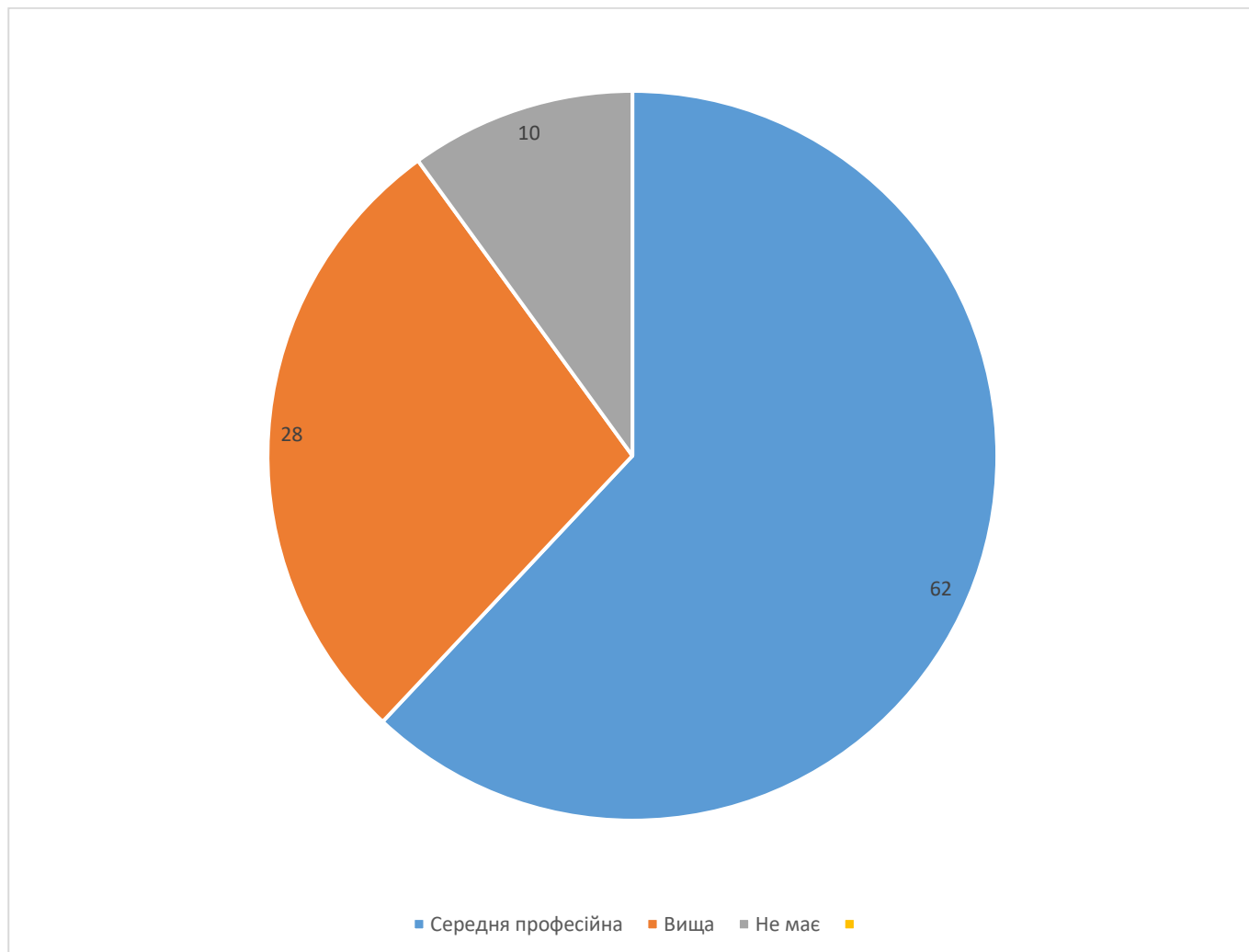

Рис.2.17. Освіта респондентів

Більшість жінок – 67% на даний момент не працюють, 30% жінок не мають постійної роботи, а займаються підробітками. 3% жінок мають офіційну постійну роботу. Дивись рис. 2.18.

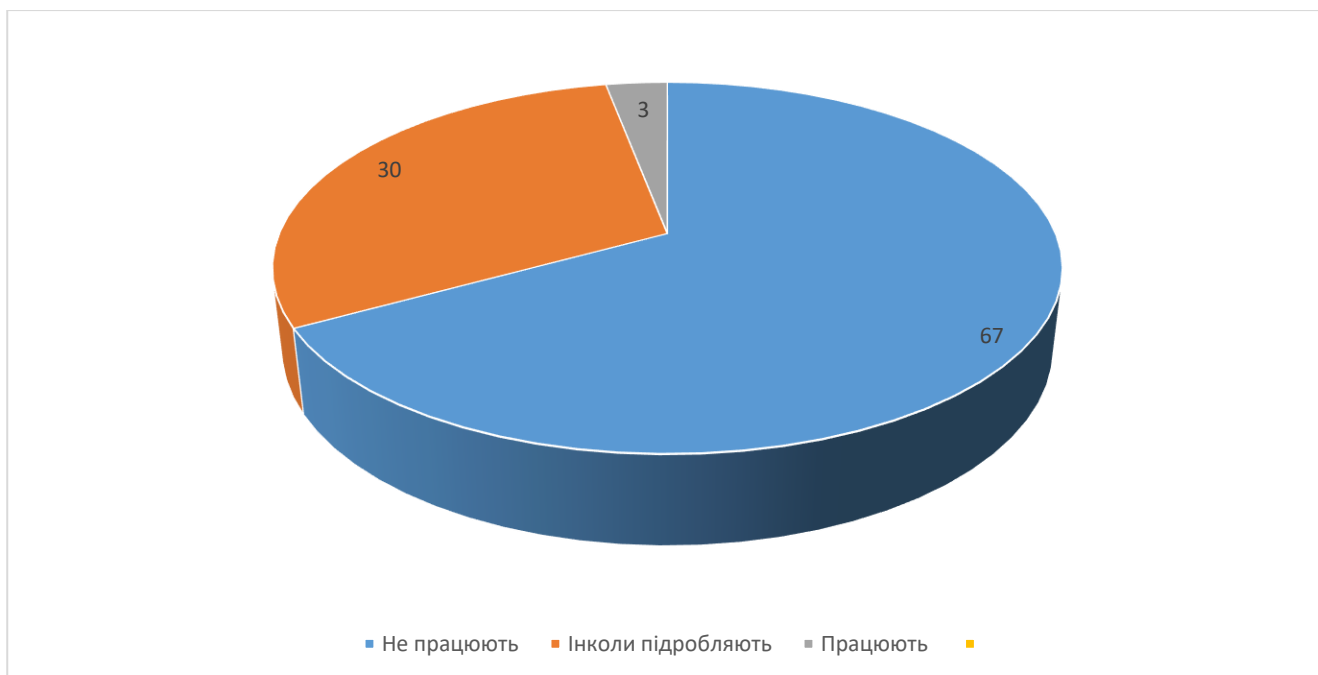

Рис. 2.18. Праця жінок-жертв фізичного насилля в родині

Більшість жінок, відповідаючи на це питання довго сумнівались перш ніж відповісти. Так, негативне ставлення до насилля в сім'ї виявили 41% жінок, нейтральне, невпевнене ставлення проявили 19% жінок, решта жінок - 40% невпевнено, боязно та дуже обережно викладали свою негативну думку. Дивись рис. 2.19.

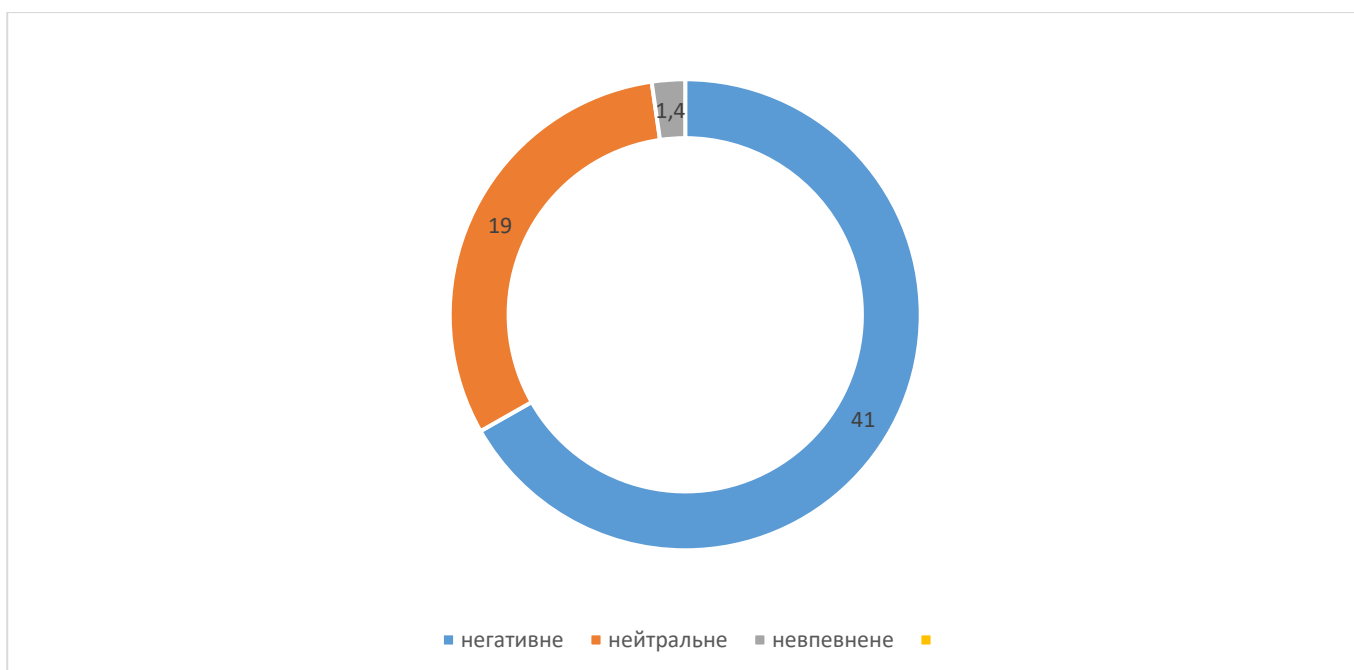

Рис. 2.19. Ставлення респондентів до насилля

Всі жінки-респонденти – 100% одностайно відповіли, що над ними вчинялося домашнє фізичне насилля. На наше питання уточнити, яке саме фізичне насилля вчинялося, деякі жінки відмовилися. Деякі жінки розповіли, що це були побиття різної складності, зустрічалися переломи рук, ребер, зап'ястка. Деякі жінки лежали в лікарні, через пошкодження внутрішніх органів через побиття. Одна жінка розповіла, що її чоловік любляв бити її або шлангом, або скакалкою, чи ременем. Ще одна жінка розповіла, що її чоловік любляв душити її, зв'язувати руки та ноги та жорстоко гвалтувати її, після чого вона декілька разів зверталась до лікарні, до гінеколога з проблемами. Ще одна жінка розповіла, що її чоловік, після вживання алкоголю міг кидатися на неї із сокирою, виганяв дітей з дому вночі, взимку в одній піжамі чи сорочці. Останньою краплею для неї стало гасіння недопалку об її тіло, та тіло її дітей.

Стосовно частоти скоєння насилля, відповіді жінок розділилися наступним чином: регулярно (43% жінок); лише в алкогольному стані (27%); при неприємностях на роботі (18%); при будь-яких розбіжностях (12%). Дивись рис. 2.20.

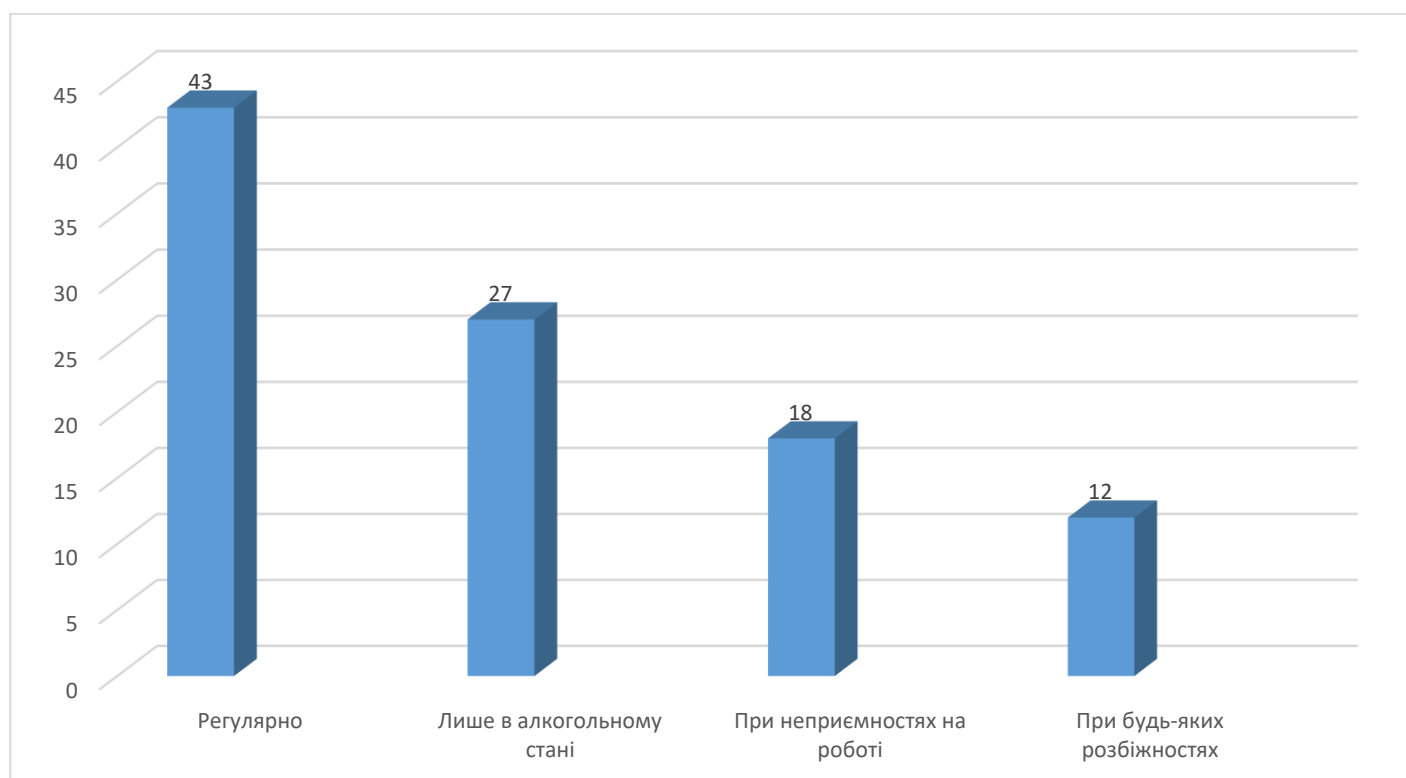

Рис. 2.20. Частота скоєння насилля над жінками

Тривалість стосунків у жінок різна. Так, 33% жінок вказали 8 років тривалість таких стосунків. У 27% жінок такі стосунки тривали 5 років, для 20% жінок такі стосунки проіснували 3 роки, та ще для 20% жінок такі стосунки тривали 1 рік. Тут варто зазначити, що жінки у яких такі (насильницькі) стосунки тривали 5-8 років потребують поглибленої роботи з психологом та соціальним психологом. Адже вони дуже сильно невпевнені в собі, розгублені, не знають як жити самостійно, як нести відповідальність за себе та своє життя, планувати власне життя. Вони звинувачують у всьому себе, виправдовують чоловіків, постійно знаходяться в негативі, присутні депресивні настрої. Дивись рис. 2.21.

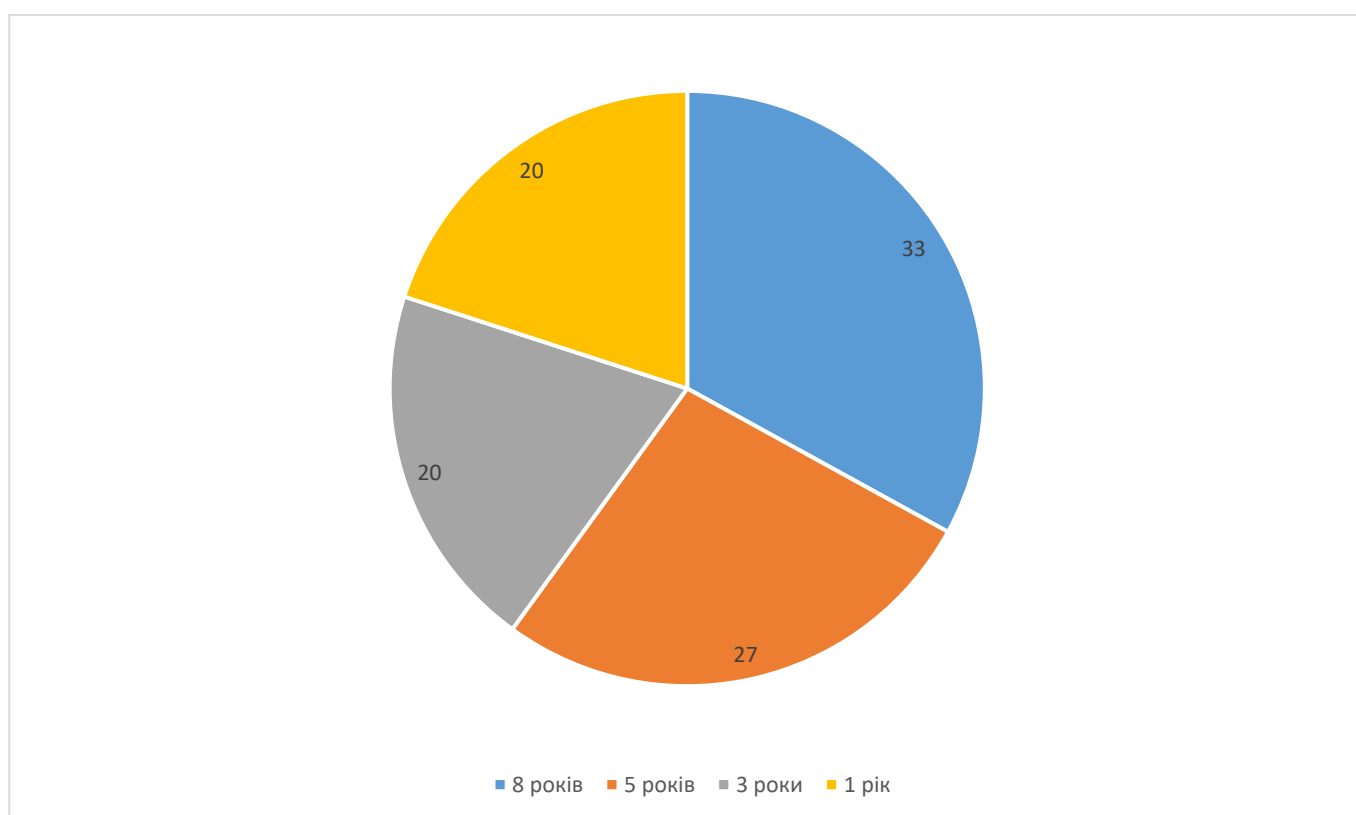

Рис. 2.21. Тривалість стосунків

Реакція партнерів/чоловіків на те, що їх жінки пішли від них неоднозначна. Так, 43% чоловіки/партнери просто відпустили жінок, без скандалів, та не намагалися залякати їх чи зустрітися. 27% чоловіків/партнерів активно шукали зустрічі та намагалися з'ясувати до кого пішла його жінка, де вона мешкає, та зустрітися з нею, повернути її додому. Решта 30% чоловіків дуже ретельно розшукували своїх жінок, погрожували, переслідували, намагалися залякувати. Дивись рис. 2.22.

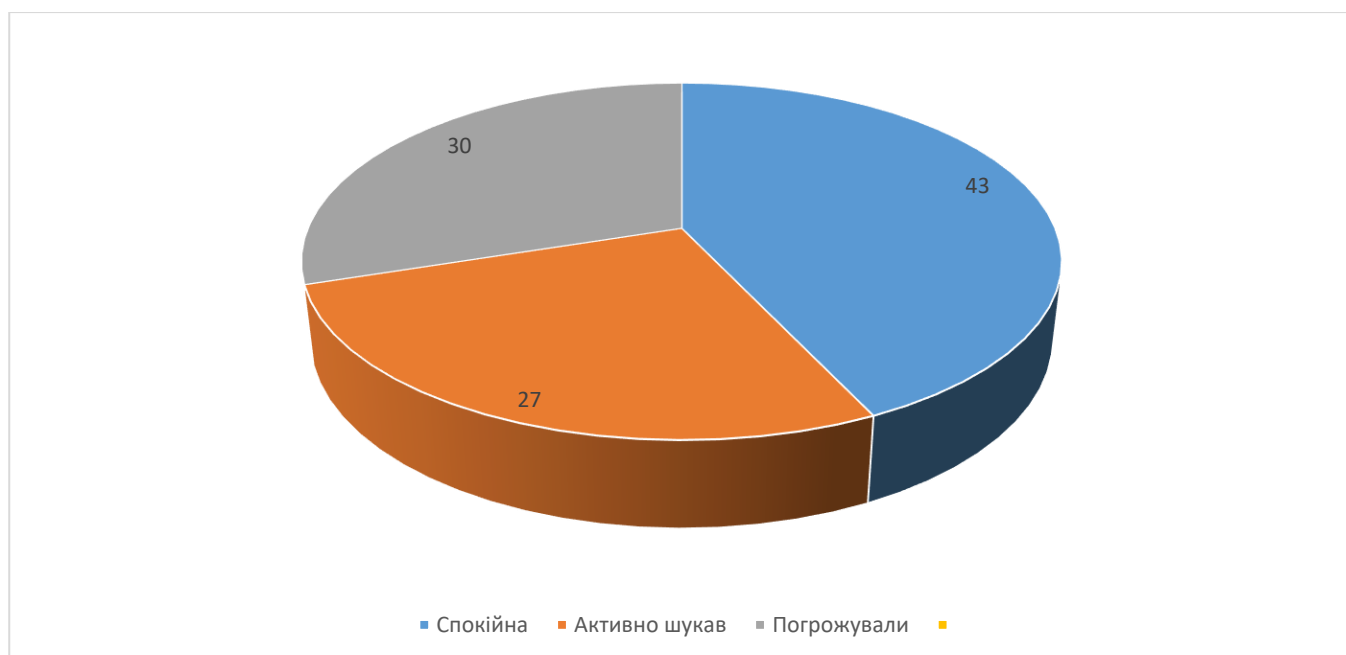

Рис. 2.22. Реакція партнера/чоловіка на те, що жінка пішла

Більшість жінок (57%) вказали, що на сьогодні вони не спілкуються зі своїми чоловіками/партнерами від яких вони пішли. При чому, половина з цих жінок відмітила, що були б не проти спілкуватися з колишнім чоловіком/партнером, та, щоб він допомагав фінансово з витратами на дитину, однак сам чоловік/партнер в даному випадку не бажає ні спілкуватися, ні допомагати власній дитині. 23% жінок не спілкуються зі своїми колишніми чоловіками/партнерами, більше того, саме цей відсоток жінок потурбувалися про те, щоб позбавити татусів з цього відсотку батьківських прав, батьківства, щоб в старості вони не мали права претендувати та вимагати у дорослих дітей фінансового забезпечення. 18% жінок спілкуються з колишніми чоловіками/партнерами, але усе їх спілкування відбувається в телефонному режимі, де жінки відписуються що було куплене за їх кошти на дитину, та чоловіки/партнери відправляють кошти на банківський рахунок жінки. 2% жінок не бажають спілкуватися із колишніми чоловіками/партнерами, однак зараз вони (колишні чоловіки/партнери) активно та наполегливо переслідують їх, шукають зустрічі, погрожують. Тому ці жінки знаходяться під пильним наглядом не лише співробітників центру, а й поліції. Дивись рис. 2.23.

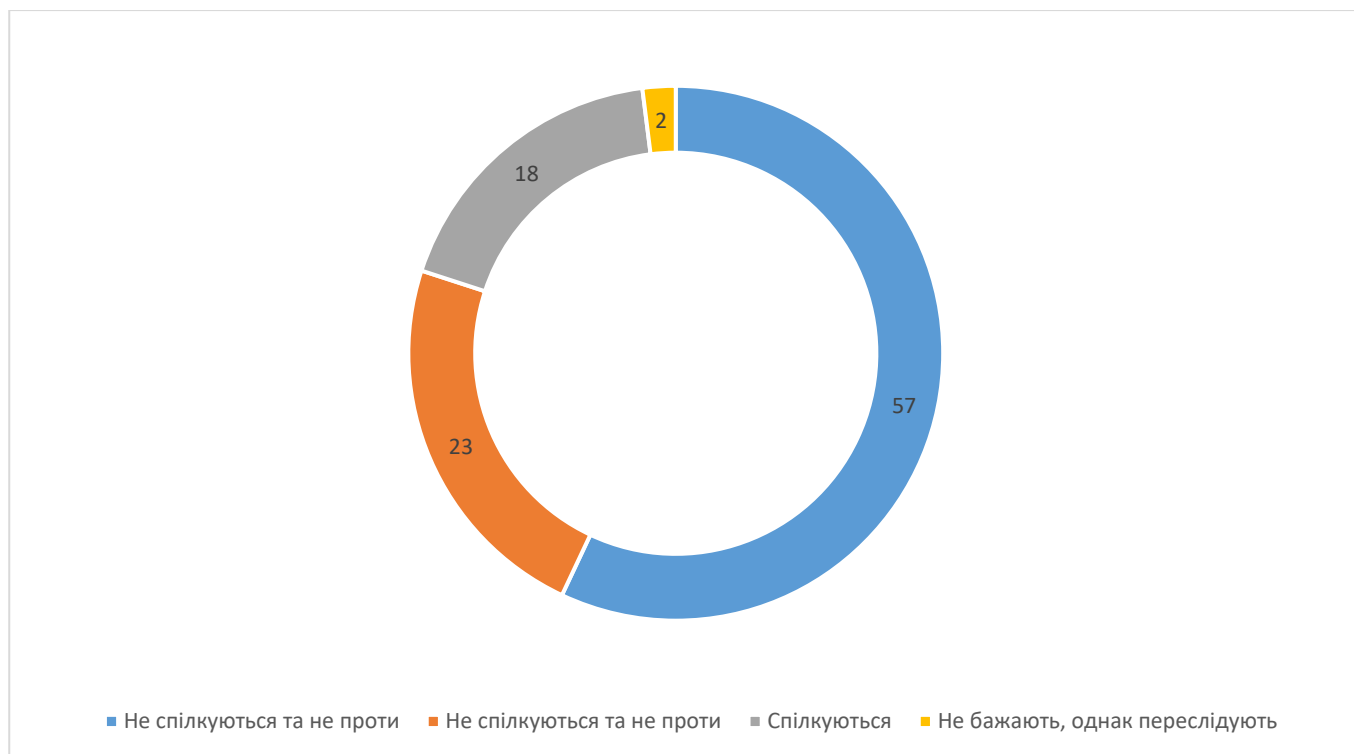

Рис. 2.23. Спілкування з колишнім чоловіком/партнером на даний момент

Про офіційне розірвання стосунків заявило 48% жінок, решта жінок не були в офіційному шлюбі з чоловіками/партнерами, тому просто пішли від нього, тим самим припинивши стосунки. Однак, деяким жінкам необхідна юридична допомога, що в центрі також надають, адже є нюанси та проблеми стосовно спільного майна, яке після розлучення використовує лише чоловік, а жінка не може. Також стосовно спільно нажитого майна, також є багато питань та суперечок. Тому тут долучаються юристи та допомагають жінкам встановити справедливість. Також, треба зазначити, що за деякими справами вдається притягнути чоловіків/партнерів до кримінальної відповідальності. Звісно відсоток таких справ дуже малий, адже відсутні докази, але, за сприянням юристів, психологів, медиків, самої жінки та її вчасного звернення, алгоритм дій налагоджений до автоматизму, тому хоча б деяким жінкам, але вдається й таке.

Для офіційного розірвання стосунків жінки-жертви фізичного насилля приходять не одразу. Спочатку вони проходять декілька періодів сумнівів, виправдань

свого катівника. Однак, сильні жінки, які завзято хочуть змінити своє життя, активно працюють із психологом потроху починають планувати, поступово приходять до розлучення. Однак, нажаль статистика така, що більшість жінок все ж таки бояться, і страх паралізує їхні захисні механізми, розумову діяльність та прагнення жити повноцінним життям. Тому вони бояться самого слова «розлучення», намагаються не думати про це, постійно шукають відмовки та виправдання свого чоловіка/партнера.

В такій ситуації можна порівняти таку поведінки жінки-жертви із -нарко чи -алко залежністю. Їй погано, в моменти «просвітлення» вона розуміє, що це погано, що так не може тривати далі, що треба щось змінювати, але далі таких думок нікуди ні йде. Страх, темрява, негатив, постійні пригнічення, закиди, образи від чоловіка і самооцінка занижена, і виходу немає, жінка його просто не бачить. Зробити перший крок не дає страх та невпевненість, а ще мабуть повна відсутність розуміння, як жити самостійним життям.

У 47% жінок є діти, решта не має дітей. Однак, треба зазначити, що більшість жінок, із тих які не мають дітей, дуже їх хочуть. Історії деяких жінок подібні фільмам жахів. Чоловік гвалтував, бив, фізично знущався, а коли жінка вагітніла, змушував робити аборт. Таких історій тут чимало, деякі жінки вже ніколи не стануть матусями. Три жінки розповіли, що чоловік не хотів оберігатися (презервативами) бо це впливало на його відчуття, та також відмовився витратити кошти на протизаплідні таблетки чи спіраль, аргументуючи це тим, що не бажає витратити кошти. Одна жінка розповідала, що її чоловік гвалтував її одразу після процедури аборт, після чого в неї були розриви, та різні ускладнення.

У більшості жінок 56% дітям 10-16 років, у 34% жінок дітям від 5-9 років, та 10% жінок мають дітей від 1-4 років. Дивись рис. 2.24.

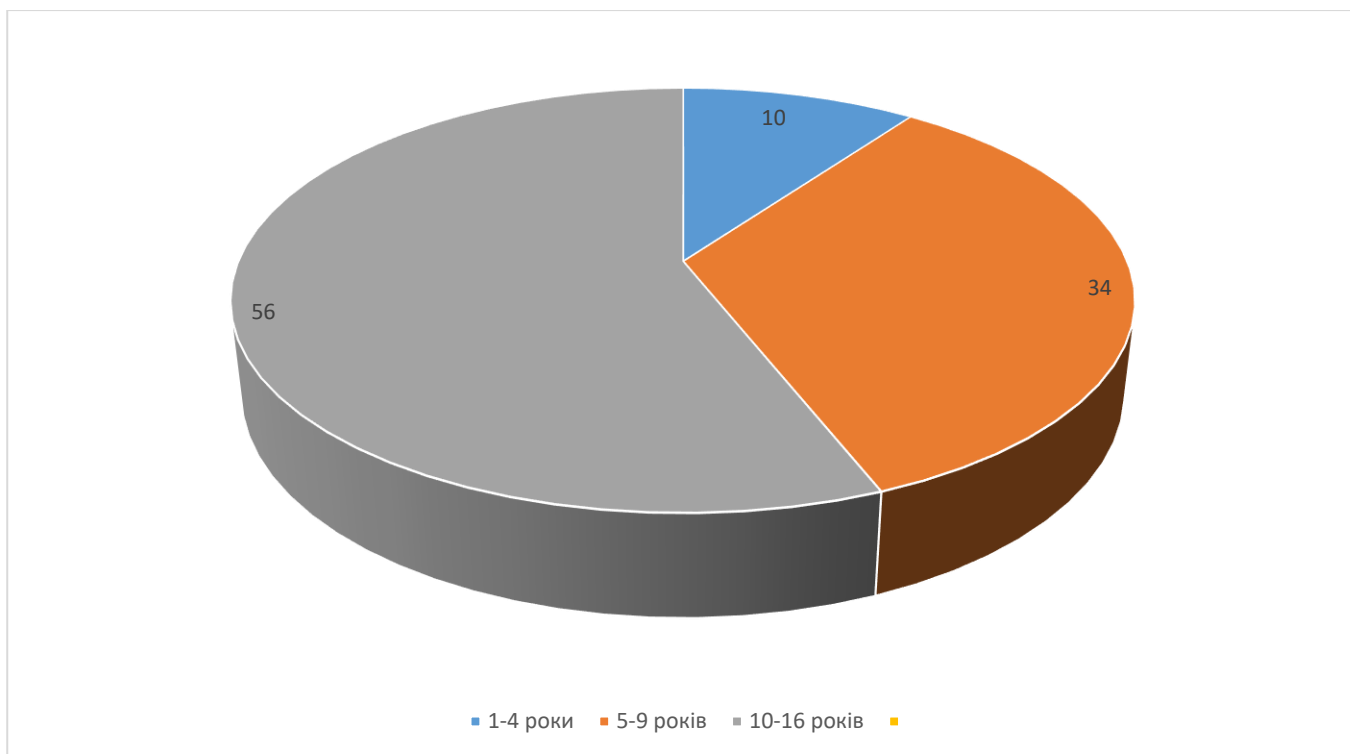

Рис. 2.24. Вік дітей респондентів

Стосовно планів жінок-жертв, які мають досвід фізичного насилля в сім'ї на майбутнє результати розподілилися наступним чином:

- 36% жінок вже більш впевнено себе почувають, та потроху будують плани на майбутнє. Шукають роботу, планують винаймати квартиру, дитину віддати в садочок, записати дитину в цікавий їй гурток, привести зовнішність в порядок (зробити стрижку, зачіску, оновити гардероб);

- 44% жінок ще не зовсім впевнено та самостійно почуваються. Їм ще потрібна допомога спеціалістів. Однак вони активно продовжують відвідувати психолога, виконують усі завдання психолога та намагаються потроху отримати впевненість в собі;

- 20% жінок ще не будують плани на майбутнє, вони ще хворобливо реагують на будь які новини стосовно їх, ще дуже вразливі та емоційно нестабільні. Дивись рис. 2.25.

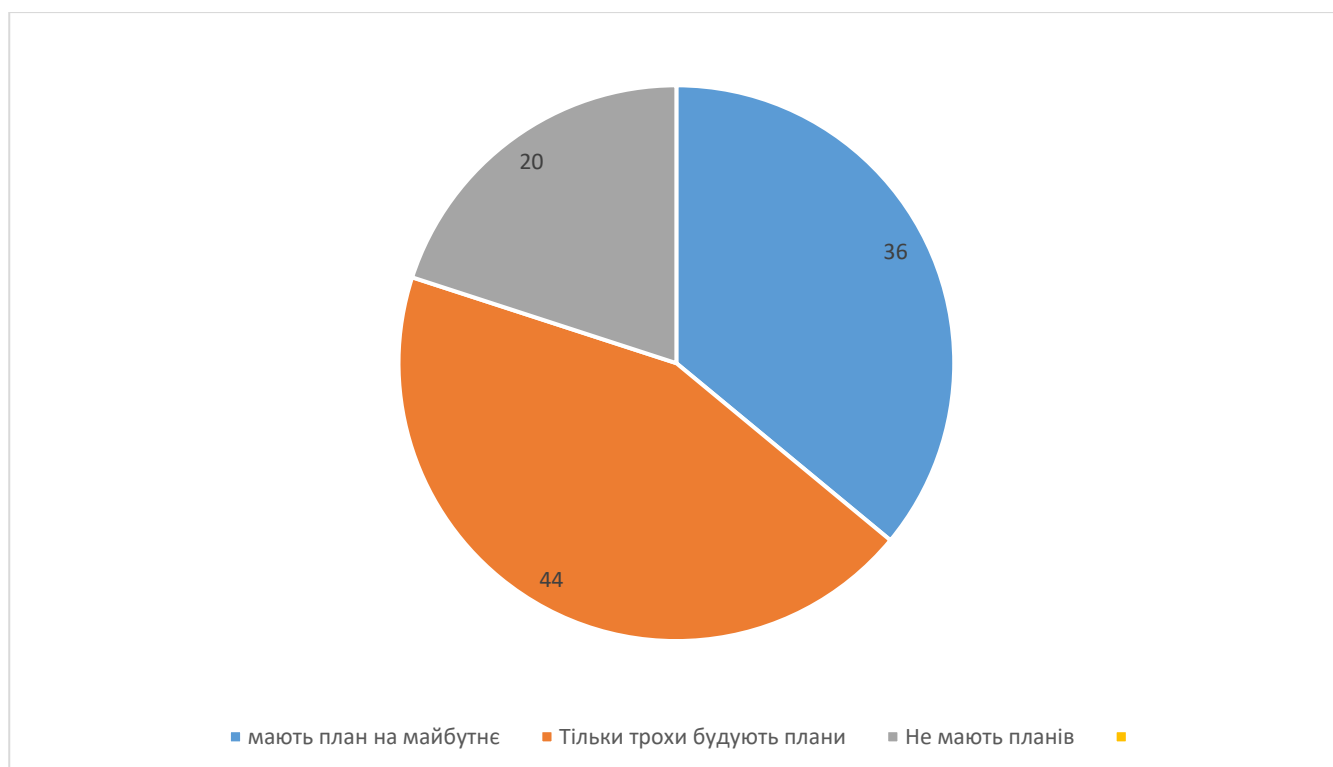

Рис. 2.25. Плани на майбутнє у респондентів

Таким чином, отримані результати проведеного нами дослідження засвідчили нам, що для більшості жінок-жертв фізичного насилля ЕГ побудова взаємостосунків з партнером, де присутнє насилля, є звичною нормою. Адже ще в дитинстві вони виховувались в родині, де було присутнє насилля батька над матір'ю. Та більшість жінок-жертв обрали своїх чоловіків свідомо, без тиску з боку рідних чи самого чоловіка. На відміну від жінок КГ, які відповідально підійшли до шлюбу, вибору партнера, все перевірили та обміркували. Не поспішали із заміжжям, а прийняли таке рішення, коли дійсно були до цього готові. Жінки цієї групи зацікавлені власним розвитком, плануванням сімейного життя на майбутнє, та розвитком в професійній сфері.

За методикою М. Розенберга у більшості жінок-жертв ЕГ був виявлений низький рівень самоповаги. Що свідчить про звинувачення самої себе в усьому поганому, бачення лише власних недоліків та акцентування уваги лише на своїх слабких сторонах. Ці жінки постійно на негативі, знищують себе, своє оточення негативом, який вони бачать всюди та у всьому. Вони не бачать майбутнього, не будують планів, не самовдосконалюються, не працюють над собою та своїм

майбутнім. На відміну від результатів жінок КГ, які демонструють високий рівень самоповаги, самовпевненості та любові до себе та до життя. Ці жінки бачать світ прекрасним, помічають гарні сторони та вміють цінувати й покращувати те, що мають.

За методикою опитувальник FPI, отримані результати допомогли нам визначити, що жінки-жертви фізичного насилля ЕГ мають високий рівень тривожності, невротичності, роздратованості. У різних ситуаціях, та незважаючи на ситуацію вони демонструють спонтанну агресивність, депресивність, реактивну агресивність, емоційну лабільність. На низькому рівні у жінок з даної категорії були виявлені відкритість, врівноваженість, екстраверсія/інтроверсія, товариськість, сором'язливість, маскулінність/фемінінність. Усі ці стани у різних рівнях їх прояву вказують на те, що жінки-жертви потребують психологічної допомоги. Жінки КГ спокійні, врівноважені, упевнені в собі. Не проявляють спонтанну агресивність, депресивність, реактивну агресивність та емоційну лабільність. Вони навпаки відкриті до нового, але не зроблять нічого поки не будуть впевнені у успіху та необхідності даного вчинка. Товариські, комунікабельні, дружелюбні та веселі жінки, які працюють над собою та власною родиною.

За методикою виявлення рівня віктимності О. Андроннікова, робимо висновок, що серед жінок – жертв домашнього насилля ЕГ, з великою частотою зустрічаються представники, які схильні потрапляти та провокувати конфліктні ситуації, ситуації небезпеки для життя та здоров'я, наслідки яких вони не здатні адекватно оцінити. Також ці жінки схильні не оказувати супротиву, протидії злочинцю за самими різними причинами, а також надлишково оптимістично дивляться на оточуючий світ та ідеалізують суспільство. У їх психологічній характеристиці присутня схильність до алкоголю, нерозбірливість у знайомствах та надлишкова легковажність. Також необхідно відмітити схильність до антисуспільної поведінки, порушенню соціальних норм, правил та етичних цінностей, якими часто вони нехтують. Жінки з КГ серйозно та обдуманно ставляться до життя, не перекладають на інших відповідальність за себе та власні вчинки. Та не дозволяють ображати себе, відстоюють власну думку та власні кордони, однак без фанатизму та не провокуючи конфлікти.

Висновок до розділу 2.

Грунтуючись на проаналізовані теоретичні матеріали, нами було організоване дослідження психологічних особливостей жінок, які мають досвід фізичного насилля в сім'ї. В дослідженні приймали участь жінки з досвідом фізичного насилля (Експериментальна група – ЕГ), та жінки без досвіду фізичного насилля (Контрольна група – КГ).

Наше дослідження ґрунтувалось на визначені об'єкт, предмет, завдання та мету дослідження, підбір відповідних меті дослідження методів та методик дослідження.

1. Соціально-демографічна характеристика вибірки жінок, допомогла нам зорієнтуватися у виборі методів та методик дослідження а також з'ясувати інформацію про дитинство жінок, їх вибір партнера, професію, та погляди на життя. Наявність дітей, майна, офіційного шлюбу, та ін.

2. Грунтуючись на все вище викладене, ми підібрали відповідні методи та методики дослідження. В дослідженні застосовувались наступні методики:

- Тест на самоповагу М. Розенберг.
- Опитувальник FPI.
- Методика виявлення рівня віктимності О. Андроннікова.

3. Нами був розроблений роздатковий матеріал у вигляді анкети. Анкетування проводилося з метою уточнення особистих даних. Анкета містила 17 питань.

4. Отримані результати проведеного нами дослідження допомогли сформувані виявлені психологічні особливості жінок, які мають досвід фізичного насилля в сім'ї. Так нами були визначені наступні психологічні особливості жінок, які мають досвід фізичного насилля в родині: низький рівень самоповаги; тривожність; невпевненість в собі; високий рівень прокрастинації; негативізм; звинувачення себе в усіх проблемах, негативі, сварках, та ін.; роздратованість; агресивність; низький рівень суб'єктивного контролю; низький рівень самоактуалізації; надлишкова легковажність; панічні атаки; відсутність відповідальності за власні вчинки, власне життя.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки психологічних особливостей особистості жінок, які мають досвід фізичного насилля в сім'ї дає підстави зробити такі висновки:

1. Здійснений аналіз джерел підтвердив важливість і актуальність обраної теми психологічних особливостей жінок, які мають досвід фізичного насилля в сім'ї. Аналіз наукової літератури дозволив визначити основні психологічні позиції трактування насилля, психологічного стану, та предиктори.

Охарактеризовано зміст базових понять «насилля», «жінки-жертви», «фізичне насилля», «психологічний стан», «предиктори».

Узагальнення наукових поглядів на проблему дозволило нам повномаштабно розкрити поняття «насилля», та ознайомитися з його становленням у психологічній науці.

2. Показники критичності у жінок, які мають досвід насилля, відрізняються в меншу сторону. Низький рівень самоповаги був виявлений у 53% респондентів (28 жінок). Варто зазначити, що результати КГ були наступними, високий рівень продемонстрували 10% жінок. Середній рівень у ЕГ був виявлений у 17% респондентів (4 жінки). У КГ такий рівень продемонстрували 28% жінок. Достатній рівень ЕГ демонструють 25% (5 жінок). Такий рівень КГ показали 32% жінок. Високий рівень ЕГ був виявлений у 5% досліджуваних (3 жінки). Це норма, до якої їм варто прагнути. З КГ 30% жінок показали такий рівень.

3. Отримані результати дослідження КГ, дали нам змогу визначити наступне: жінки-жертви фізичного насилля мають високий рівень тривожності, невротичності, роздратованості, тоді, як жінки з КГ мають ці показники на низькому рівні. У різних ситуаціях, та незважаючи на ситуацію жінки-жертви фізичного насилля демонструють спонтанну агресивність, депресивність, реактивну агресивність, емоційну лабільність. На відміну від жінок КГ, які навпаки не демонструють та не схильні до агресії, депресії, емоційної лабільності. На низькому рівні у жінок з ЕГ були виявлені відкритість, врівноваженість, екстраверсія/інтроверсія, товариськість,

сором'язливість, маскулінність/фемінінність. Усі ці стани у різних рівнях їх прояву вказують на те, що жінки-жертви потребують психологічної допомоги.

4. Психологічні особливості віктимної поведінки жінок в системі подружніх стосунків містять в собі широкий спектр особистих властивостей та станів, а також сукупність зовнішніх та внутрішніх факторів, які обумовлюють особистісну схильність жінок до перетворення їх в жертв домашнього насилля.

Загалом, в психологічній науці, причиною жорсткої поведінки є взаємодія особистісних, ситуаційних, соціальних та культурних факторів. Відповідно, вивчення особистих причин схильності жінок до домашнього насилля є вкрай актуальною проблемою сучасної психології.

Результати експериментального дослідження засвідчили, що у більшості жінок-жертв був виявлений низький рівень самоповаги за методикою М. Розенберга. Що свідчить про звинувачення самої себе в усьому поганому, бачення лише власних недоліків та акцентування уваги лише на своїх слабких сторонах. Високий рівень тривожності, невротичності, роздратованості за методикою FPI, з великою частотою зустрічаються представники, які схильні потрапляти та провокувати конфліктні ситуації, ситуації небезпеки для життя та здоров'я, наслідки яких вони не здатні адекватно оцінити за методикою О. Андроннікова.

Отримані результати проведеного нами дослідження допомогли визначити психологічні особливості особистостей жінок, які мають досвід фізичного насилля в сім'ї: низький рівень самоповаги; тривожність; невпевненість в собі; високий рівень прокрастинації; негативізм; звинувачення себе в усіх проблемах, негативі, сварках, та ін.; роздратованість; агресивність; низький рівень суб'єктивного контролю; низький рівень самоактуалізації; надлишкова легковажність; відсутність відповідальності за власні вчинки, власне життя.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх питань та відкриває перспективу для подальшого її вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безлюдний, О. І. (2019). Насильство сім'ї: теоретичні розвідки американських дослідників. Педагогіка і психологія, № 3, 121–131.
2. Бодруг-Лунгу, В. (2013). Насильство над жінкою. Чому ми навчилися і що ми можемо зробити реально по його подоланню. Ви і Ми. Діалог. The Women's Dialogue. Альманах, № 21 (37), 29–31.
3. Бондаренко, О. С. (2019). Психологічне насильство як форма домашнього насильства. Правові горизонти, 12-17. URL: https://lawreview.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/09/№1629-2019_-12-17.pdf.
4. Бордіян, А. І., Журавль, Т. В., Кулаковська, О. В., та ін. (2017). Попередження домашнього насильства щодо дівчат та жінок у м. Києві: модель, особливості, перспективи. К. : ТОВ «Видавничий дім «КАЛИТА», 98 с.
5. Боровська, О. П., & Прохоренко, Т. Г. (2016). Гендерний аспект проблеми насильства в сім'ї і суспільстві. Вісник Міжнародного Слов'янського університету, Харків, Т. ІХ, № 1, 7–12.
6. Ваньчик, Ю. (2017). Кримінально-правові та адміністративно-правові основи протидії насильству в сім'ї. Міжнародний досвід протидії домашньому насильству, № 3, 3-88.
7. Герасіна, Л. М. (2015). Насильство як соціальна деструкція. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи», № 1148, 35–40.
8. Герасименко, Г. (2018). Проблеми реагування правоохоронних органів на домашнє насильство крізь призму громадської думки. Науковий вісник Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи Національної академії наук України. Серія: Демографія. Соціальна економіка, №1, 43-57.
9. Герман, Д. (2015). Психологічна травма та шлях до видужання. Наслідки насильства – від знущань у сім'ї до політичного терору. Львів: Видавництво Старого Лева.

10. Голіна, В. (2018). Запобігання та протидія домашньому насильству: стан і перспективи його подолання в Україні. Науковий вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Кримінологія, № 8, 40-43.
11. Грабська, І. А. (2018). Насильство в подружніх відносинах. Практична психологія і соціальна робота, № 9, 20-23.
12. Грозовський, І. (2019). Світовий досвід запобігання домашньому насильству. Науковий вісник Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету. Психологічні науки, № 4, 1-179.
13. Дієвий механізм взаємодії та реагування суб'єктів територіальної громади на випадки домашнього насильства. (2022). Рекомендації для територіальних громад. Київ.
14. Дудоров, О. О., & Хавронюк, М. І. (2019). Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України). М. І. Хавронюка (Ред.). Київ : Ваіте.
15. Етимологія насильства над жінкою в сім'ї. (2012). Соціальна робота в Україні напочатку ХХІ століття: проблеми теорії і практики. Матеріали доповідей на Міжнародній науково-практичній конференції. К., 119-130.
16. Єжі Меллібруда. (2016). Обличчя насильства. Матеріали з проблеми попередження домашнього насильства. Єжі Меллібруда (Надані Інститутом психології здоров'я в Варшаві, Польща, Winrock International). Київ, 2-9.
17. Заброцький, М. М., Савиченко, О. М., Тичина, І. М. (2015). Психологія особистості: навчальний посібник. Житомир, № 9, 58-59.
18. Запорожцев, А. В., Лабунь, А. В., Заброда, Д. Г., та ін. (2018). Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: навч. метод. посіб. К. : OSCE, 246 с.
19. Захарчук, Г. (2018). Соціальна профілактика насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми. Київ, № 15, 12-21.
20. Захожа, В. А. (2001). Фізичне насильство щодо жінок у сім'ї. Наукові записки. Соціологічні науки, К., том 18, 49-54.

21. Зінсу, О. І. (2019). Соціальні та юридично-психологічні аспекти домашнього насильства. Київ, 56 с.
22. Кальницька, К. О. (2014). Соціально-психологічні технології роботи з жінками-жертвами насильства в сім'ї та чоловіками кривдниками. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки, Вип. 121, 143–148.
23. Кальницька, К.О. (2016). Соціально-психологічні характеристики жінок-жертв сімейного насильства. У Юність науки. Соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства (№ 24, с. 15-33). Чернігівський національний технологічний університет.
24. Келлі, Л. (2016). Насильство щодо жінок і дітей. Новий погляд: інноваційність і професіоналізм. Львів: Астролябія.
25. Косенко, С. (2015). Насильство в сім'ї, його види та мотиви. Наукові записки [Національної академії внутрішніх справ], № 1, 164-167.
26. Кочемировська, О., Стрейстяну, Д. Й., Христова, Г. (2016). Ефективне запобігання та реагування на випадки насильства в сім'ї. Методичний посібник для тренерів з проведення тренінгів для дільничних інспекторів міліції. Запоріжжя: Друкарський світ.
27. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL : <https://rm.coe.int/1680462546>.
28. Кривопишина, О. А. (2017). Психологічний портрет особистості-жертви сімейного насильства: гендерний аспект. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Збірник наукових праць. Випуск 5. М. М. Козяра & Н. Г Ничкало (Ред.). Львів: ЛДУ БЖД, 122-125.
29. Лесько, Н. (2016). Загальна характеристика статусу суб'єктів попередження насильства в сім'ї. Київ, 97 с.
30. Лесько, Н. (2018). Правовий статус спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї. У Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод

- людини і громадянина в умовах євроінтеграції (Сполом, С. Ред.), Матеріали Всеукраїнської конференції, Львів, 123 с.
31. Лісова, М. (2016). Попередження та протидія насильства в сім'ї. Київ: "Інформаційний збірник", № 16, 23-28.
32. Малиновська, Т. М. (2016). Попередження насильства над жінками в сім'ї. Право і безпека, № 1(60), 117–120.
33. Малина-Пих, И. Г. (2010). Виктимологія та психологія поведінки жертви. М. 864 с.
34. Максимова, Н., & Мілютіна, К. (2018). Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства. № 4, 203-211.
35. Меллібруда, Є. (2020). Обличчя насильства. Матеріали з проблеми переживання насильства. Київ: Основи, 95 с.
36. Методичні матеріали «Найкращий досвід щодо роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї». Координатор проєктів ОБСЄ в Україні: проєкт «Підтримка зусиль українських інституцій у протидії насильству в сім'ї». Київ.
37. Миронюк, Т. (2019). Запобігання домашньому насильству в Україні. Вісник Національної академії внутрішніх справ, № 1, 23-51.
38. Мінченко, С., Попов, Г., Гладун, О., & Штанько, С. (2019). Новели законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству. Матеріали міжнародного круглого столу. Київ, № 54, 184-187.
39. Мустафаєв, Г. (2019). Чому постраждалі не йдуть від кривдників? [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://nonviolence.ed-era.com/why-not-leave>.
40. Парамонова, О. (2020). Стокгольмський синдром: як не стати жертвою? Олександра Парамонова. Режим доступу до ресурсу: <https://loyer.com.ua/uk/stokgolmskyj-syndrom-yak-ne-staty-zhertvoyu/>.
41. Попова, О. (2014). Насильство в сім'ї. Харків, 56 с.
42. Нестерчук, В. В. (2019). Домашнє насильство над жінками як об'єкт соціальної роботи. Духовність особистості: методологія, теорія і практика, 92(5). URL: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2019-92-5-172-183>

43. Романова, Н. Ф., Семигіна, Т. В., & Левченко, В. М. (2018). Вивчення вітчизняної практики надання послуг потерпілим від насильства в сім'ї. Соціальна робота в Україні: теорія і практика, 4, 70–84.
44. Роменський, Г. І. (2014). Домашнє насильство та шляхи його подолання. Актуальні потреби сучасної науки в дослідженнях молодих учених, 5, 74–78.
45. Савчук, О.М. (2012). Наслідки подружнього насильства: індивідуально-психологічна перспектива. Наукові записки (спецвипуск), 20, 123 с.
46. Савчук, О. М. (2016). Стратегії роботи із співзалежними жінками, які зазнають насилля в сім'ї. Практична психологія та соціальна робота, 4, 51–60.
47. Сахно, С., & Брагінець, В. (2018). Насильство над жінками в сім'ї. Донецьк: Приазовський державний технічний університет, 89 с.
48. Семигіна, Т., Шевченко, В., & Плевако, О. (2018). Насильство в українських сім'ях: офіційний та неофіційний зрізи. Соціальна робота в Україні: теорія і практика, 4, 16–23.
49. Степаненко, О. (дата невідома). Систематичність як ознака домашнього насильства. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/11010/STEPAN>
50. Шиделко, А. В. (2018). Психологічні детермінанти домашнього насильства над жінками: наукова стаття. К.: Актуальні проблеми психології. Г.С. Костюк, 93 с.
51. Таранська, О. Є. (2013). Соціологічний аналіз актуальності проблеми насилля в сім'ї та обізнаності населення із законодавчими засобами його попередження. У Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві (№ 24, с. 96–98). Київ: Фоліант.
52. Топольницька, О. (2018). Запобігання та протидія насильству. Київ, 98 с.
53. Федоренко, Р. П. (2015). Психологія сім'ї : навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 364 с.
54. Шаповал, І. (2016). Насильство в сім'ї як суспільне явище. Науковий вісник Національного авіаційного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота, 4, 483-485.

55. Шендеровський, К. С., & Софронова, О. Ф. (2015). Попередження жіночого насильства в сім'ї: матеріали Жіночого Консорціуму в Україні. Психологічна газета, 21 (45), 5–31.
56. Шинкаренко, О. Д. (2020). Психологічні особливості жертв подружнього насильства. Практична психологія, 3, 25-29.
57. Юрків, Я. (2013). Сутність та зміст соціального феномену «насильство в сім'ї». Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота, 27, 234-237. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2013_27_79.
58. Яхязеде, Е. (2016). Насильство в сім'ї: міжнародний досвід та сучасні проблеми в Україні. Вісник Дніпровського Університету імені Альфреда Нобеля. Юридичні науки, 2, 120-125.
59. Закон України від 07 груд. 2017 р. № 2229-VIII. (Про запобігання та протидію домашньому насильству). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

Анотація

У кваліфікаційній роботі досліджено психологічні особливості особистості жінок, які мали досвід фізичного насилля в сім'ї. Зокрема, виявлено особливості прояву самоповаги у жінок, які піддаються фізичному насиллю в сім'ї. Також, було визначено специфіку прояву психологічних особливостей жертв насилля та виявлено рівневі особливості віктимності у жінок-жертв. Застосовані методи дослідження включали проходження методик та анкетування. Для обробки використовувалися пакет програм SPSS. Результати дослідження показали, що у більшості жінок-жертв був виявлений низький рівень самоповаги за методикою М. Розенберга. Це свідчить про звинувачення самої себе в усьому поганому, бачення лише власних недоліків та акцентування уваги лише на своїх слабких сторонах. Високий рівень тривожності, невротичності, роздратованості за методикою FPI, з великою частотою зустрічаються представники, які схильні потрапляти та провокувати конфліктні ситуації, ситуації небезпеки для життя та здоров'я, наслідки яких вони не здатні адекватно оцінити за методикою О. Андроннікова. Результати проведеного дослідження допомогли визначити психологічні особливості особистостей жінок, які мають досвід фізичного насилля в сім'ї: низький рівень самоповаги; тривожність; невпевненість в собі; високий рівень прокрастинації; негативізм; звинувачення себе в усіх проблемах, негативі, сварках, та ін.; роздратованість; агресивність; низький рівень суб'єктивного контролю; низький рівень самоактуалізації; надлишкова легковажність; відсутність відповідальності за власні вчинки, власне життя. Вивчення особистих причин схильності жінок до домашнього насилля є вкрай актуальною проблемою сучасної психології.

Ключові слова: психологічні особливості особистості, насилля в сім'ї, жінки-жертви, віктимність, самоповага.

Abstract

In the qualifying work, the psychological characteristics of the personality of women who had the experience of physical violence in the family were investigated. In particular, the peculiarities of self-respect in women who are subjected to physical violence in the family were revealed. Also, the specifics of the manifestation of psychological features of victims of violence were determined and the level features of victimhood in female victims were revealed. The applied research methods included the passing of methods and questionnaires. The SPSS software package was used for processing. The results of the study showed that the majority of female victims had a low level of self-esteem according to M. Rosenberg's method. This indicates blaming oneself for everything bad, seeing only one's own shortcomings and focusing attention only on one's weaknesses. A high level of anxiety, neuroticism, irritability according to the FPI method, there are often representatives who tend to get into and provoke conflict situations, situations of danger to life and health, the consequences of which they are not able to adequately assess according to the O. Andronnikov method. The results of the conducted research helped to determine the psychological features of the personalities of women who have experienced physical violence in the family: low level of self-esteem; anxiety; self-doubt; high level of procrastination; negativism; blaming oneself for all problems, negativity, quarrels, etc.; irritability; aggressiveness; low level of subjective control; low level of self-actualization; excessive frivolity; lack of responsibility for one's own actions, one's own life. Studying the personal reasons for women's propensity to domestic violence is an extremely urgent problem of modern psychology.

Key words: *psychological characteristics of the individual, violence in the family, female victims, victimhood, self-esteem.*